



ОТНОШЕНИЕТО НА ГРАЖДАНИТЕ КЪМ НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ В БЪЛГАРИЯ

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАЦИОНАЛНО ПРЕДСТАВИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПЪЛНОЛЕТНОТО НАСЕЛЕНИЕ НА БЪЛГАРИЯ

Екип на изследването:
Доц. д-р Иво Христов
Доц. д-р Иван Чалъков
Гл. ас. Донка Кескинова

София
22 юли 2013 г.

ПАСПОРТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изследвана съвкупност:	Пълнолетното население на България във възрастовата граница от 18 до 70 г.																								
Време на провеждане:	27.06 – 07.07.2013																								
Методика на извадката:																									
Вид на извадката:	Представителна и типологична																								
Обем на извадката:	909 лица за представителна и 91 лица за типологичната																								
Извадков модел:	Двустепенна гнездова извадка																								
Брой на гнездата:	130 гнезда подбрани чрез двустепенна гнездова извадка пропорционална на големината на населеното място. Във всяко гнездо се провеждат 7 интервюта и 1 потенциален дарител за гнездата в градовете.																								
Подбор на лица:	Във всяко от гнездата се избира един адрес на случаен принцип, наричан стартов. Този адрес е първия адрес от гнездото. Останалата част от адресите в гнездото се формира по стандартна процедура чрез стъпка. Респондентът се избира по квота по пол и възраст от домакинството живущо на подбрения адрес.																								
Максимална грешка:																									
	<table border="1"><tr><td>%</td><td>5</td><td>10</td><td>15</td><td>20</td><td>30</td><td>40</td><td>50</td></tr><tr><td></td><td>95</td><td>90</td><td>85</td><td>80</td><td>70</td><td>60</td><td>50</td></tr><tr><td>Грешка</td><td>1,4</td><td>2,0</td><td>2,3</td><td>2,6</td><td>3,0</td><td>3,2</td><td>3,3</td></tr></table>	%	5	10	15	20	30	40	50		95	90	85	80	70	60	50	Грешка	1,4	2,0	2,3	2,6	3,0	3,2	3,3
%	5	10	15	20	30	40	50																		
	95	90	85	80	70	60	50																		
Грешка	1,4	2,0	2,3	2,6	3,0	3,2	3,3																		
Методика на регистрацията:	Интервю лице-в-лице в дома на респондента																								

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ.....	4
I. Базисни представи и нагласи, релевантни на сферата на дейност на НПО.....	7
1.1. Семантични разграничения към ключови термини, описващи сектора на НПО – „държавно“, „обществено“, „ публично“, „граждански сдружения“, „фондации“	7
1.2. Нагласи спрямо начина на организиране и управление на обществените дела	8
II. Правна грамотност и информираност на гражданите относно сектора на НПО.....	11
2.1. Правна грамотност относно статута на НПО	11
2.2. Информираниост за дейността на НПО	13
2.3. Общи нагласи за дейността на НПО	18
III. Влияние на контактите с НПО върху информираността и нагласите към за тяхната дейност	22
IV. Мнение на гражданите относно финансирането, отчитането и контрола на дейността на НПО	26
V. Представи и нагласи към субектите, инициращи създаването на НПО и техните мотиви. Готовност за гражданска инициатива	30
5.1. Отношение към субектите, които иницират създаването на НПО	31
5.2. Представи за инициаторите на НПО и техните мотиви. Сходства между НПО и бизнеса.....	33
5.3. Готовност за гражданска инициатива	37
VI. Отношение към благотворителната дейност и дарителството	41
VII. Отношение към доброволчеството	44
ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ	46

ПРИЛОЖЕНИЯ

1. Едномерни разпределения
2. Таблици
3. Списък на отговорите на откритите въпроси с брой посочвания

РЕЗЮМЕ

I. Базисни представи и нагласи, релевантни за сферата на дейност на НПО, финансиране на НПО, ангажиране на гражданите с НПО

- *Правна грамотност и информираност на гражданите за сектора на НПО*

Половината от българските граждани имат адекватна представа за разликите между държавно и публично и между публично и обществено, а вътре в сферата на публичността са достатъчно информирани за приликите и разликите между „фондация“ и „гражданско сдружение“. Данните от изследването показват *наличие на пряка връзка между информираността и правната грамотност и ангажираността (пряко или косвено) с каузите и дейностите на НПО.*

- *Нагласи спрямо начина на организиране и управление на обществените дела*

Етастистките нагласи, т.е. приписването на по-голяма отговорност на държавата, отколкото на самите граждани и техните сдружения, имат превес. Особено силни са те по отношение финансирането на обществените потребности, в по-малка степен относно носенето отговорност за решаване на проблемите на хората и по отношение на свободата и контрола на дейността на НПО. Гражданите склонни сами да проявят инициатива и поемат отговорност при решаване на своите проблеми, или да припишат водеща роля на НПО, са в пъти по-малко от тези, които отказват да поемат такава отговорност и я прехвърлят на държавата. Отговорност на НПО за решаване на проблемите се приписва най-вече в областта на благотворителността (подпомагане на хората в затруднено положение) – 43%, спазването на човешките права (35%), опазването на културата и традициите и отстояването на обществен интерес (съответно 28 и 27%).

- *Умерена информираност за НПО и техните инициативи.*

Голямото мнозинство от гражданите трудно идентифицира местни или регионални НПО, като често ги бърка с местни инициативи на национални НПО. Макар те да поставят защитата на интереси и справедливи каузи съответно на второ и трето място по важност в дейността на НПО, най-популярни са тези с голямо медийно присъствие и свързани с благотворителни, спортни и екологически инициативи. По-малко популярни са НПО, защитаващи различни граждански права и тези, развиващи местни инициативи.

- *Позитивен обществен образ на НПО.*

НПО има най-позитивен публичен образ в сравнение с политици, съдии, кметове, бизнесмени и журналисти. Той е особено изразен сред гражданите, познаващи тяхната дейност. Гражданите които знаят за съществуването и са посочили конкретни имена на НПО, действащи на национално и регионално (местно) равнище, са подчертано позитивно настроени към тяхната дейност, като делът на отрицателните оценки с изключително нисък. Налице е едно малко мнозинство с подчертано негативно общо отношение към НПО, по-изразено сред най-уязвимите и социално изолирани обществени групи, както и сред гражданите с изявени етастистки нагласи.

- *Лично участие и включване в дейността на НПО*

Едва една десета от гражданите декларират някакъв личен контакт с НПО, но те са удовлетворени от тези контакти. Заедно със споделянето на добри практики по линия на социалните мрежи и медиите, това изгражда в почти половината от населението конкретни положителни представи за НПО, най-вече в благотворителността, в по-малка степен при защитата на гражданите от администрацията и при отношенията им с финансови институции и фирми. Тази група признава НПО като достатъчно компетентни и ангажирани и гледа с доверие на евентуални бъдещи контакти с тях.

Положителни са и масовите представи относно мотивите за създаване на НПО, определени от мнозинството като „морално-етични“ (загриженост за обществения интерес) или „прагматични“ (решаване на наболял проблем, необходимост от контрол върху дейността на държавните органи). Подкрепя се ангажираността на бизнеса с дейността на НПО. Налице е обаче значима група (над 1/3 от населението - особено сред етническите малцинства, по-необразованите и в трудно социално положение граждани), според която НПО се създават поради политически мотиви и с цел лично облагодетелстване. За почти ¼ от гражданите обаче създаването или членуването в НПО е предпочитания начин за защита на техните интереси и решаване на проблемите им. Тази позиция е представена относително хомогенно сред различните социални групи и категории.

- *Нагласи за финансирането, отчитането и контрола на НПО*

По отношение на източниците на финансиране данните показва една пъстра картина, очертаваща допустимост и на петте предложени за оценка източника на финансиране, макар и в различна степен. Най-приемливо е финансиране на дейността на НПО от източници от гражданското общество (самите граждани и бизнеса), което се одобрява от почти половината от населението.

В съответствие с доминиращите нагласи относно източниците на финансиране, 57% от гражданите смятат че НПО са отговорни и трябва да се отчитат най-вече пред самите тях, като на второ място със значително по-малък, но също значим дял, е държавата (40,6%) и бизнеса (33,6%). За около 1/5 една пета от гражданите НПО трябва да се отчитат също пред ЕС и общините.

Огромното мнозинство от българите смятат че НПО трябва да се контролира от самите граждани (79%) и в много по-малка степен от бизнеса (37%).

Мнозинството от населението на страната гледа на НПО и тяхната дейност като на феномен, поддържан от гражданското общество. Над една трета от него обаче намира за приемливо НПО да се финансират от публичните институции (европейски, държавни, общински), а според повече от половината освен от гражданите, НПО трябва да се отчитат и контролират от тези публични институции. Над 1/3 от населението смята че съдът и прокуратурата също трябва да контролират дейността на НПО.

НПО с финансиране от чужбина не са проблем за мнозинството от българските граждани. В същото време е налице достатъчно значима група (над 20%), която е негативно настроена и гледа с подозрение към тези НПО. Опасенията идват най-вече от дейността на радикални религиозни фондации.

II. Отношение към благотворителната дейност и дарителството.

- *Социална база на НПО, благотворителността и дарителството в България*

Социалната база на НПО не е голяма: в тях участват между 2 и 4% от населението на страната.

За почти $\frac{1}{4}$ от гражданите обаче създаването или членуването в НПО е предпочитания начин за защита на техните интереси и решаване на проблемите им. Тази позиция е представена относително хомогенно сред различните социални групи и категории. Една значителна част от нечленуващите в НПО граждани повече или по-малко категорично изразяват готовност да се включат в някаква НПО – общо 27%.

Мнозинство от граждани смята, че може да защитава своите интереси и без помощта на НПО и не възнамерява да участва в създаването им. Мнозинството граждани изтъкват чисто инструментални мотиви (липсва на свободно време, липса на средства, липса на знания и умения) пред невъзможността си да участват в НПО.

Дарителството в страната има широка социалната база (56%) и в мнозинство от населението положителното отношение към него доминира. Това отношение не е ерозирало въпреки факта, че почти $\frac{1}{3}$ от хората знаят за случаи, когато средствата от дарителските кампании не се използват по предназначение. Авторитетът на НПО като организатор на дарителски кампании обаче е относително нисък и равен с този на общините, като е в пъти по-нисък от този на централните държавните институции и националните медии.

Социалната база за доброволчеството е най-широка в сравнение с благотворителността или желанието за членуване и създаване на НПО (почти 70%). За разлика от благотворителността, на доброволчеството се гледа в по-голяма степен като на гражданско движение, като самите граждани и НПО са водещи сред легитимните организатори на доброволчески инициативи.

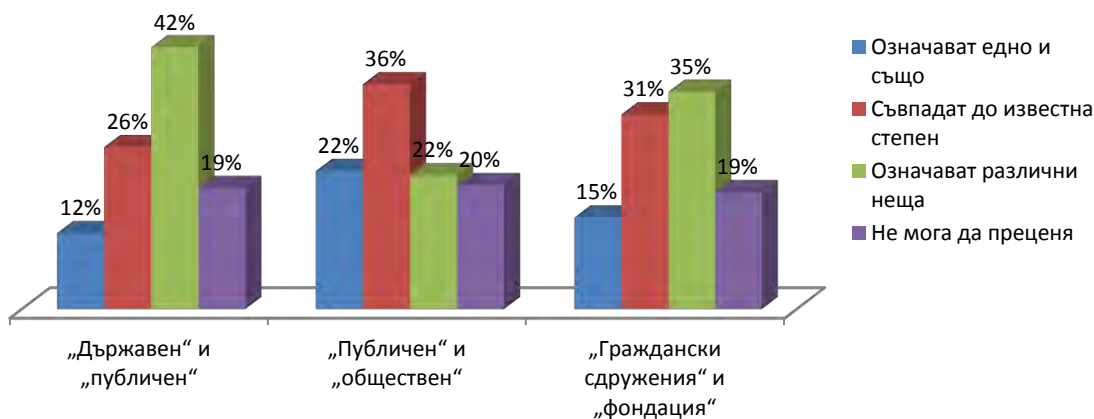
I. Базисни представи и нагласи, релевантни на сферата на дейност на НПО

Анализът на резултатите от изследването започва с изявяване на някои по-дълбоки представи и нагласи сред население относно сферата на дейност на неправителствените организации. Целта беше да установим доколко тази сфера се е еманципирала в съзнанието на гражданите от етатистките нагласи, наследени от периода на тоталитарно и авторитарно управление в страната.

1.1. Семантични разграничения към ключови термини, описващи сектора на НПО – „държавно“, „обществено“, „публично“, „граждански сдружения“, „фондации“

Донякъде изненадващо, близо половината от българските граждани имат адекватна представа за дистинкциите между държавно и публично и между публично и обществено, а вътре в сферата на публичността са достатъчно информирани за приликите и разликите между „фондация“ и „гражданско сдружение“. Това установихме след като помолихме респондентите да определят дали според тях тези термини съвпадат или означават различни неща. Целта ни беше да установим доколко в масовото съзнание сферата на дейност на НПО е повече или по-малко диференцирана от тази, традиционно заемана от държавните институции.

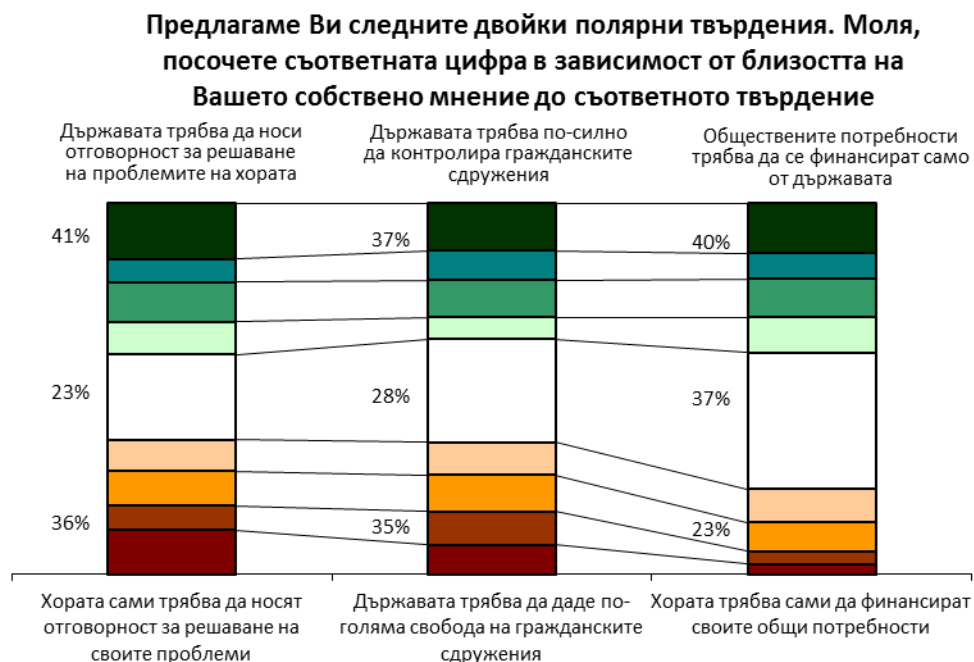
През последните години в обществения и политически речник се употребяват като взаимно заменяеми няколко двойки понятия. Бихте ли сравнили всяка една от посочените по долу двойки понятия:



Очаквано делът на информираниите е значително по-висок сред хората с високо образование, социалната група на интелигенцията, хората със собствен бизнес, живеещите в София и донякъде в големите градове. Обратно, впечатляват високите дялове на неинформираност („не мога да преценя“) сред хората с ниско образование (50%), ромите (60%), българомохамеданите (80%), както и жителите на малките населени места (27%). Може да се каже, че до известна степен тези групи се припокриват.

1.2. Нагласи спрямо начина на организиране и управление на обществените дела

Изследваните лица бяха помолени за изразят позиция спрямо предложените три двойки полярни твърдения относно ролята на държавата в обществения живот. Съответната позиция се измерва по симетрична скала от девет стойности, като средната (пета) позиция указва на отказ от предпочитание към един от двата полюса, а всяка от позициите вляво и дясно изразява нарастваща близост на мнението на респондента със съответното полярно твърдение. При анализа предпочетохме варианта за разделяне на отговорите спрямо средната стойност, при който двете близки до средната позиции се включват към съответния полюс без да се обособява една разширена стойност от трите средни (4,5 и 6) позиции. Аргументите за това са, първо, факта че макар 4 и 6 да са близки до центъра, при избора им респондентът все пак заявява своята позиция и второ - този вариант позволява по-ясно да се изляват привържениците на двойките полярни твърдения.



Графиката недвусмислено показва, че българските граждани са разделени по базовите си нагласи спрямо ролята на държавата и нейните институции в обществения живот. Като цяло *етатистките нагласи* - приписването на по-голяма отговорност на държавата, отколкото на самите граждани и техните сдружения - *имат превес!* Този превес е особено изразен по отношение финансирането на обществените потребности и в по-малка степен относно това кой трябва най-вече да носи отговорност за решаване на проблемите на хората. Единствено по отношение на свободата и контрола на дейността на гражданските сдружения гражданите са разделени практически на две равни половини.

Най-силни етатистки нагласи са налице сред българомохамеданите и ромите, сред хората с ниско образование и живеещите в малки населени места. Съответно *антиетатистките нагласи са по-ясно изразени сред хората със собствен бизнес, преби-*

вавалите в чужбина за повече от 3 месеца. Представителите на интелигенцията и живеещите в София по-често заемат позиции в средната част на скалата на първото и третото полярни твърдения, т.е. според тях отговорностите и финансирането на обществените потребности трябва да се споделя между държавата и гражданите, а заедно с по-младите хора заемат антиетатистка нагласа по отношение свободата на сдружаване на гражданите.

Тези базисни нагласи намират израз в мнението на гражданите относно това кой най-вече носи отговорност за решаване на проблеми в различни области на обществения живот, показано на графиката по-долу. Виждаме, че *гражданите са склонни да припишат на държавата и общината* (колоните в тъмно и светло синьо) *основната отговорност* – не само в областта на справянето с престъпността, здравеопазването, образованието, опазването на културата и традициите в обществото и благоустрояването на населените места, но и в такива области като подпомагането на хора в затруднено положение, спазването на човешките права, отстояването на обществения интерес.



Делът на гражданите, които са склонни сами да проявят инициатива и поемат отговорност при решаване на проблеми в посочените области, или да припишат водеща роля на НПО са в пъти по-малко от тези, които отказват да поемат отговорност и я прехвърлят на държавата, като единствено в областта на опазването на културата и традициите 45% от гражданите са склонни да признаят своята собствена отговорност, а около ¼ посочват тази отговорност при спазването на човешките права, отстояването на обществения интерес и благотворителността. *Пасивността на гражданите е особено силно изразена в четирите области, които в миналото изцяло бяха прерогатив на социалистическата държава – здравеопазването, образованието, благоустройството и обществения ред*, където делът на тези които са склонни да поемат отговорност като граждани е под 10%. Отговорност на НПО за решаване на проблемите се приписва най-вече в областта на благотворителността (подпомагане на хората в затруднено положение) – 43%, спазването на човешките права (35%), опазването на културата и традициите и отстояването на обществения интерес (съответно 28 и 27%). Изповядващите етатистки нагласи по трите полярни твърдения там по-често предпочитат държавата и об-

щините да решават проблемите в съответните области и обратно – хората със антиетатистки нагласи са склонни да припишат по-голяма отговорност на самите граждани и НПО, особено при опазването на културата и традициите, спазването на човешките права, отстояване общественя интерес, благотворителността и традициите. Интересно е също, че заемащите неутрална или близо до нея позиция по отношение ролята на държавата по-често са склонни да припишат тази роля на НПО, особено в областта на спазването на човешките права (43%) и благотворителността (49%).

По социални групи, *етатистките нагласи спрямо носенето на отговорност при решаване на проблемите в различните области отново са по-силно изразени сред ромите, българомохамеданите и българските турци, като при тях е характерно силно подценяване на ролята на НПО. В по-малка степен това е валидно и за нискоквалифицираните работници, лицата с ниски доходи и живеещите в малки населени места. Взети заедно тези признаци очертават типичните характеристики на жителите от малките населени места със смесено население, които можем да определим като опора на етатизма у нас. На тях обаче не е противопоставено население със доминиращи антиетатистки нагласи а такова, за което отговорностите на държавата се съчетават с отговорностите на гражданите и НПО – това са най-вече жителите на София и типичните за тях по-високи доходи.*

II. Правна грамотност и информираност на гражданите относно сектора на НПО

Този раздел изследва до каква степен гражданите са наясно с различните правни форми на НПО и техният статут като условие за ефективна гражданска инициатива. Изследва се също тяхната информираност и съпричастност с дейностите на НПО, както и най-общото отношение и оценка за тези дейности. Заедно с предишния раздел, отговорите тук представят информация за основни поведенчески, мотивационни и когнитивни ориентации, в рамките на които се разгръщат по-конкретните форми на отнасяне към неправителствения сектор.

2.1. Правна грамотност относно статута на НПО

Подобно на разграничаването на областите на държавно, обществено и публично, значително ниво на грамотност е налице и при отговора на въпроса за статута на „сдружението“ като форма на гражданско обединение – голямото мнозинство от респондентите (над 70%) идентифицират правилно същността на сдружението като „доброволно сдружение на граждани“, а ¼ го определят като вид „юридическо лице с нестопанска цел“. Налице е същата корелация между правилните отговори и социалната група, образованието и материалното положение. Единствената разлика - и то в положителен аспект, е че изследваните турци и българомохамедани, както и жителите на малките градове и селата също дават в правилен отговор



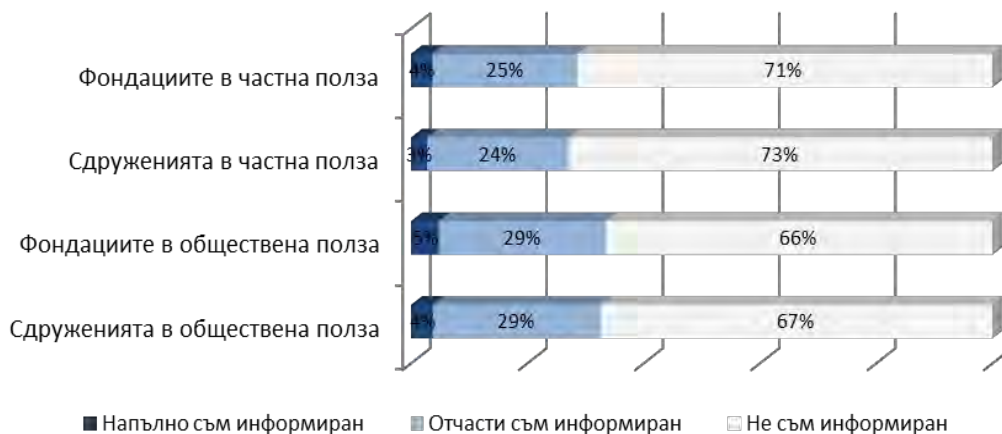
В същото време обаче гражданите в много по-малка степен различават правилният юридически и социален статут на „фондацията“ като вид юридическо лице с нестопанска цел, управляващо имущество за реализиране на тази цел – това правят около 1/3 от тях (31%), като този дял е малко по-висок при представителите на интелигенцията, хората с по-високи доходи и занимаващите се със собствен бизнес:

Според Вас „фондация“ е:



Анкетираните откровенно признават, че в огромното си мнозинство не са информирани и не правят разлика в правния статут на фондациите и сдруженията в частна и обществена полза, като единици от представителите на етническите групи (турци, помаци, цигани) и на неквалифицираните работници имат представа за наличие на такива различия.

Доколко Вие лично сте информирани за правния статут и функциите на:



На фона на тази ниска правна информираност представителите на интелигенцията, хората с високи доходи и заемащи ръководни постове декларират „частична информираност“ почти два пъти по-често от средното. При лицата, декларирали участие в НПО или контакти с тях делът на напълно информирани за техния правен статут е от три до четири пъти по-висок от средното за страната.

Данните от изследването показват *наличие на пряка връзка между информираността и правната грамотност и ангажираността (пряко или косвено) с каузите и дейностите на НПО*. Без съмнение това очертава важен периметър за бъдеща работа на НПО по отношение на повишаване правната грамотност на гражданите в тази област – това най-добре може да стане чрез тяхното приобщаване към дейността на НПО (чрез – ако използваме английския израз – learning by doing). Тези резултати показват и отно-

сителната неефективност на досегашните информационни кампании относно статута и дейността на НПО сектора в страната.

Следващата графика показва, че отвъд свързаните по един или друг начин със сектора НПО (фондации и сдружения), мнозинството от българските граждани не са информирани за останалите субекти от този сектор, макар повече от тях да са добре известни и имат трайно присъствие в обществения живот. Така например едва 1/3 от анкетираните причисляват тук професионалните съюзи (33%), спортните клубове (36%), читалищата (37%) и дори браншовите организации и съюзи (40%). Същевременно всеки десети отнася към НПО сектора политическите партии, фирмите и общините.

Според Вас към неправителствените организации (сдружения, фондации) се отнасят също:



Отговорите на този въпрос потвърждават тенденцията лицата, имали контакти с НПО или участвали в тяхната дейност да демонстрират значително по-висока информираност относно субектите в НПО сектора. Значително по-ниска е информираността на респондентите, които не са имали връзки с НПО, а също така сред ромите, българомохамеданите и сред хората с по-ниско образование и доходи.

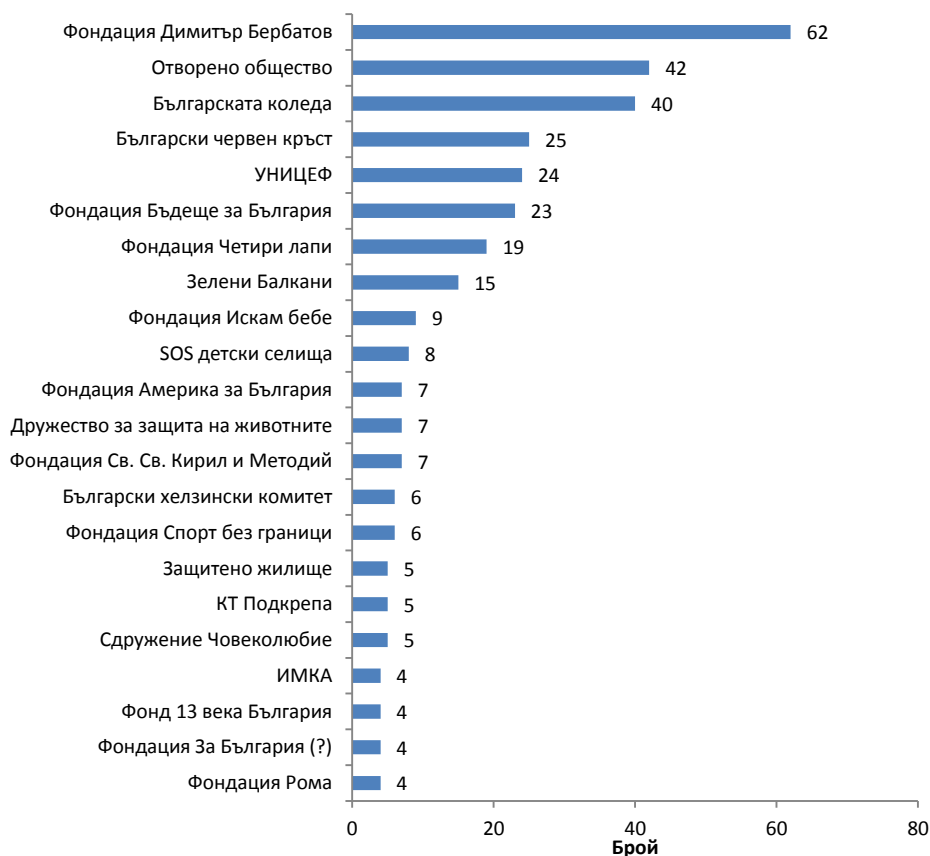
Извод: Познаването на правния статус на НПО като цяло е повърхностно, като отвъд по-високия социален статус (доходи, образование) *единствено непосредствената ангажираност и мотивация за действие в сектора кара гражданите да се ориентират в съответната правна материя*, както и да си изградят обща рамка за идентифициране на различните видове дейци, принадлежащи към сектора.

2.2. Информираност за дейността на НПО

На открития въпрос с молба да посочат имена на НПО които познават или за които са чували отговарят 45% от анкетираните лица, което означава че мнозинството от българските граждани се затрудняват да посочат конкретно НПО с неговото име или дейност. Получените отговори формират един широк лист с над 300 имена или дейнос-

ти, 2/3 от които са споменати еднократно. Най-често срещаните имена са Фондация Димитър Бербаков с 62 споменавания, Отворено общество (42), Българската коледа (40), Български червен кръст (25), УНИЦЕФ (24), Фондация Бъдеще за България (23), Фондация Четири лапи (19), Зелени Балкани (15), Фондация Искан бебе (9), SOS детски селища (8), Фондация Америка за България (7), Дружество за защита на животните (7), Фондация Св. Св. Кирил и Методий (7), Български хелзински комитет (6), Фондация Спорт без граници (6), Защитено жилище (5), КТ Подкрепа (5), Сдружение Човеколюбие (5), ИМКА (4), Фонд 13 века България (4), Фондация За България (4), Фондация Рома (4), и т.н.

Моля посочете конкретни имена на неправителствени организации, които познавате или за които сте чували



С предмет на дейност са посочени НПО за закрила на децата, за борба с рака, като са споменати отделно тези за борба с рак на гърдата; читалища и настоятелства на читалища; екологични организации и сдружения (Зелените, за защита и опазване на природата); за лечение на деца и възрастни; за подпомагане на хора с увреждания; асоциации и сдружения за защита на потребителите; за защита на жените от домашно насилие; за деца в неравностойно положение; за защита правата на човека, за земетресението (Перник); ромски фондации и сдружения; спортни (футболни) клубове.

Според българските граждани основната дейност на НПО е в областта на *благотворителността* (85%), *защита на интересите на гражданите* (79%) и *удовлетворяване на техни специфични потребности* (65%). Над половината от анкетираните смятат още, че НПО работят за насърчаване на лични инициативи (55%).

Според Вас с какво се занимават сдруженията и фондациите, наричани неправителствени организации?



Същевременно *почти 1/3* гражданите свързват дейността на НПО с *преследване на политически цели или печалба!* Това разпределение е приблизително еднакво сред българите и българските турци, докато отговорите на ромите и българомохамеданите рязко се отклоняват от средното в различни посоки - ромите свързват дейността на НПО най-вече с преследване на печалба (51%) и политически цели (45%), а много по-малко със организирана защита на интересите на гражданите (36%), благотворителност (43%) или насърчаване на лични инициативи (15%).

Разпределението на отговорите по следващия въпрос относно ползата от дейността на НПО показва няколко характерни тенденции. Става дума за особено важен въпрос, тъй като в същността си отговорите му са *индикатор за състоянието на българското общество по отношение готовността му да генерира и устоява общозначими каузи, да артикулира и защитава определени интереси.*

Данните показват, че водещ в оценката на гражданите по отношение дейността на НПО е „бенефициентския“ подход, т.е. очакването за „социален патронаж“, тясно утилитарната помощ при решаване на житейски, здравни, материални и други проблеми – благотворителност (65%), събиране на средства (36%), предоставяне на полезни услуги (25%), усвояване на средства по различни програми (21%). Става дума за един битово-поведенчески хоризонт, който доминира над по-активистката оценка и възприемане на НПО като център на защита на права и интереси (44%) и работа за справедливи каузи (43%). Доколко подобни нагласи са резултат от дейността на част от НПО като дистрибутори на публични финансови и материални потоци може да се установи чрез анализ на данни на Сметната палата относно преобладаващите източници на финансиране на дейността на НПО. Това обаче е предмет на друго изследване.

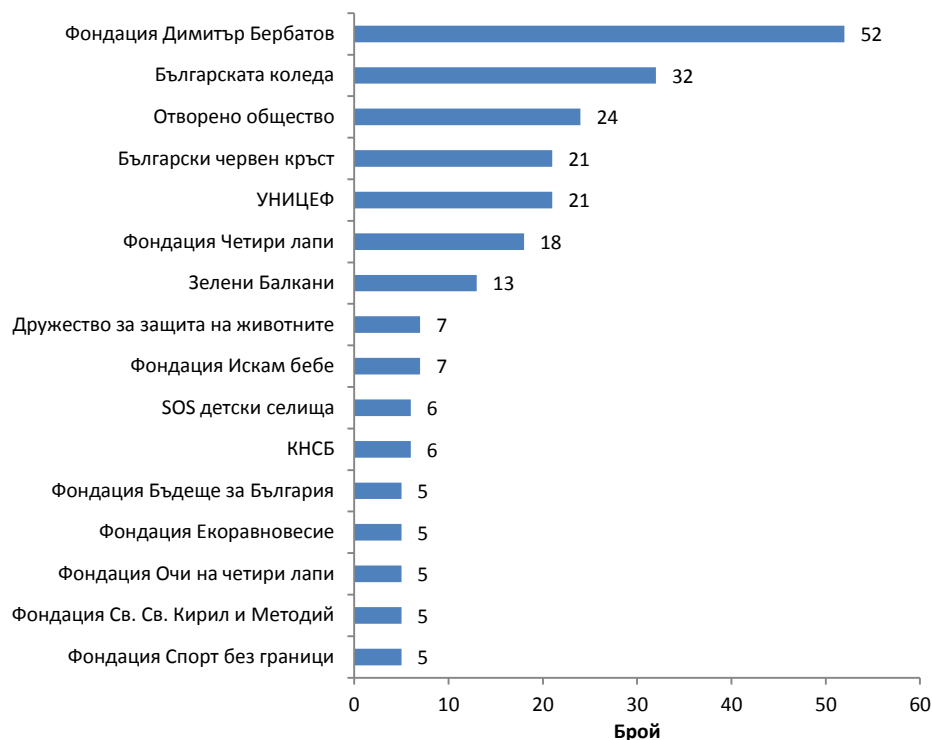
Според Вас, каква е ползата от дейността на неправителствените организации (сдружения, фондации)?



Разпределението по социални групи показва, че българомохамеданите и ромите са най-скептични по отношение дейността на НПО – съответно 32% и 21% от тях не виждат полза от тях. Отчасти тези две групи се припокриват със скептичното отношение на хората с по-ниско образование (19%). Обратно, сред интелигенцията, служителите, предприемачите и хората с високо материално положение положителното отношение към дейността на НПО е по-изразено. Тревожен е фактът че изключително нисък дял от българските граждани (под 10%) – включително сред интелигенцията, по-образованите и имотни класи – виждат в дейността на НПО средство за контрол на държавата и останалите обществени институции и за ограничаване на етатисткия уклон в обществото. Това важи даже и за онези не много на брой граждани, които членуват в НПО или са участвали в тяхната дейности.

Почти половината от анкетираните декларират, че имат представа за дейността на НПО работещи на национално равнище, като сред най-често посочваните са Фондация Димитър Бербатов (52 посочили), Българската коледа (32), Отворено общество (24), Български червен кръст (21), УНИЦЕФ (21), Фондация Четири лапи (18), Зелени Балкани (13), Дружество за защита на животните (7), Фондация Искам бебе (7), SOS детски селища (6), КНСБ (6). Част от анкетираните посочили тези национални НПО с техния предмет на дейност без да специфицират конкретни имена – например [фондации] за болни, за лечение на деца и възрастни (19 посочили), за болни деца (16), за борба с рака, за онкоболни (15), за закрила на децата (15), екологични организация/сдружения (13), за рак на гърдата (9), за благотворителност (7) и др.

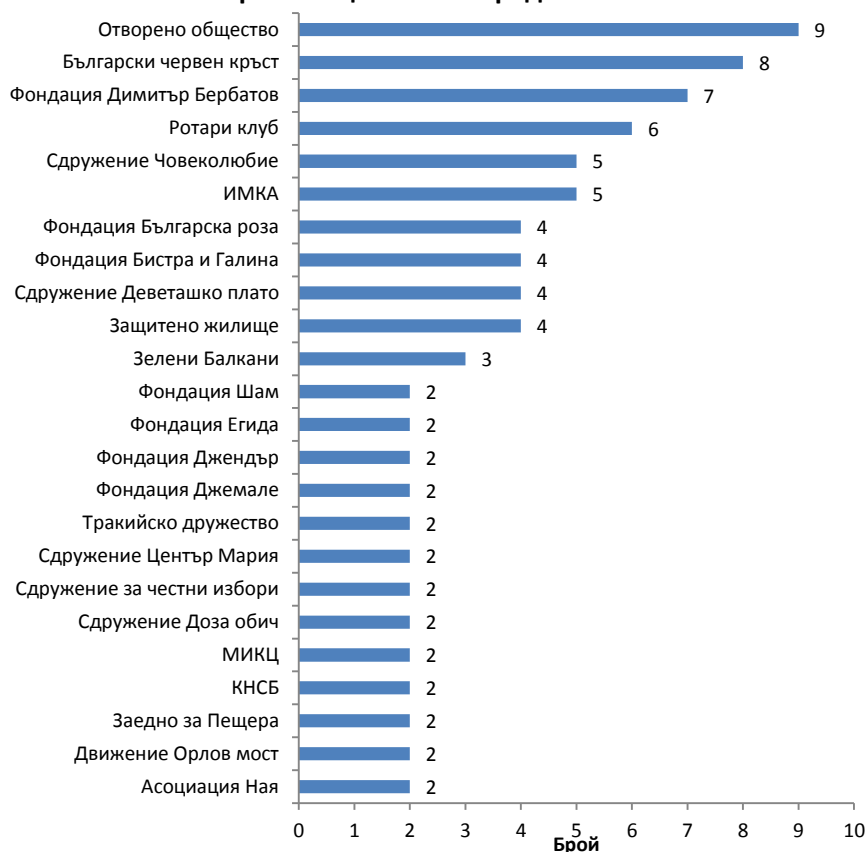
За дейността на кои неправителствени организации работещи в цялата страна имате представа?



Имат представа за дейността на НПО действащи на регионално и местно равнище 20% от анкетираните¹. От тях над половината са посочили конкретни имена на НПО като водят *читалищата* в съответните населени места и *екоорганизациите*, следвани от вече посочени имена на НПО с дейност на национално равнище - Отворено общество (9), Български червен кръст (8), Фондация Димитър Бербатов (7), Ротари клуб (6) и др. Като действително регионални НПО се посочват ИМКА (5), Сдружение Човеколюбие (5), Защитено жилище (4), Сдружение Деветашко плато (4), Фондация Бистра и Галина в Русе (4), Фондация Българска роза (4), Зелени Балкани (3), Асоциация Ная от Търговище (2), Движение Орлов мост (2), Заедно за Пещера (2), Младежки информационно-консултантски център (МИКЦ) Варна (2), Сдружение Доза обич (2), Сдружение Център Мария от Горна Оряховица (2), Тракийско дружество (2), Фондация Джемале (2), Фондация Джендър (2), Фондация Егида (2), Фондация Шам (2) и множество НПО споменати еднократно. Доколкото тук попадат и някои национално представени НПО, очевидно гражданите имат предвид по-скоро техни регионални инициативи.

¹ Пълният списък с имената на известните на респондентите фондации на национално и регионално равнище е даден в приложение към доклада.

За дейността на кои местни неправителствени организации имате представа?

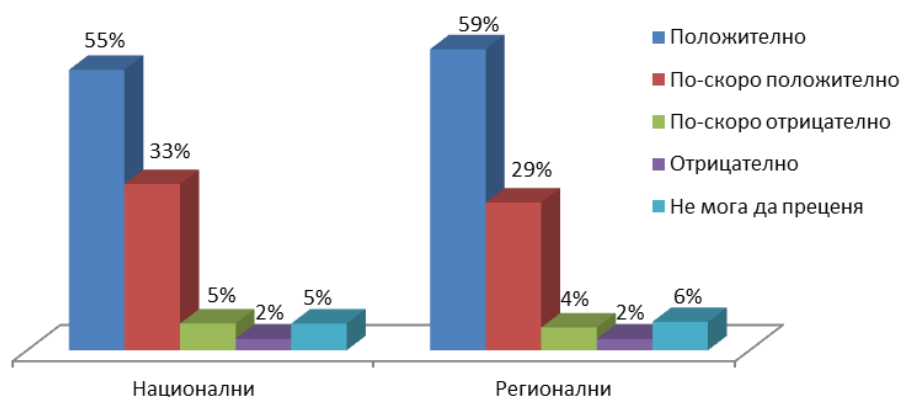


Извод: Голямото мнозинство от гражданите трудно идентифицира местни или регионални НПО, като често ги бърка с местни инициативи на национални НПО. Макар те да поставят защитата на интереси и справедливи каузи на второ и трето място по важност в дейността на НПО, най-популярни са тези с голямо медийно присъствие и свързани с благотворителни, спортни и екологически инициативи. По-малко популярни са НПО, защитаващи различни граждански права и тези, развиващи местни инициативи.

2.3. Общи нагласи за дейността на НПО

Сравняването на отговорите на последните два въпроса от предишния раздел с индикатора за тяхното отношение към НПО показва, че *гражданите които знаят за съществуването и са посочили конкретни имена на НПО, действащи на национално и регионално (местно) равнище, са подчертано позитивно настроени към тяхната дейност*, като делът на отрицателните оценки с изключително нисък.

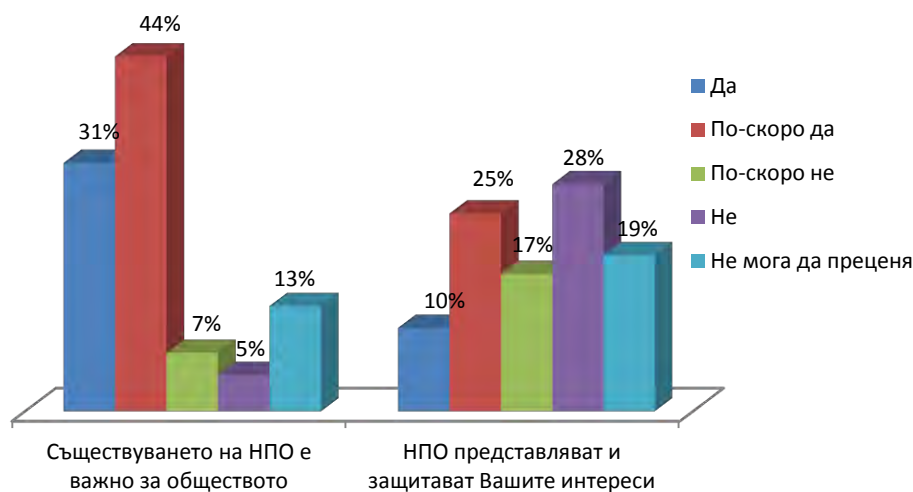
Какво е Вашето отношение към дейността на неправителствените организации за дейността на които имате представа?



Това е важен резултат, защото той показва мнението на информираната част от населението, т.е. на онези 44% от него имащи представа за дейността на националните НПО и 20%, познаващи регионалните (местни) НПО.

Съпоставихме общите нагласи към дейността на НПО с мнението на гражданите относно реалния ефект от тази дейност. Графиката по-долу показва оценките за важността ефекта от дейността на НПО върху живота на „обикновените хора“ и оценката им доколко НПО представят и защитават техните интереси:

Смятате ли че:



Виждаме, че $\frac{3}{4}$ от гражданите са позитивни в преценката си относно НПО и смятат че тяхното съществуване е важно за обществения живот. Само 13% от тях са на мнение, че съществуването на НПО няма особено значение за обществения живот. Най-позитивни тук са представителите на интелигенцията (87%), хората с по-добро материално положение (84%), заемащите ръководни постове (81%) и участващите в доброволческото движение граждани (81%). Естествено с дял от 87% към тази група спадат и гражданите членуващи или имащи контакти с НПО, сред които едва и 5% са посочили, че тяхната дейност няма особено значение за обществото.

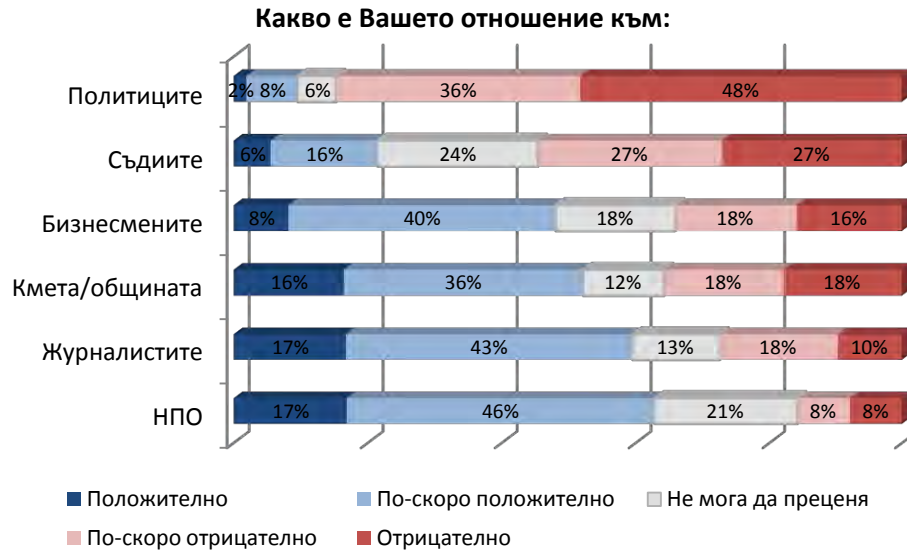
В същото време гражданите в много по-малка степен са *лично* съпричастни към дейността на НПО, тъй като малко повече от една трета от тях (35%) смятат че те представят и защитават техните интереси, докато мнозинството от гражданите не се чувства представено (45% - „не“ и „по-скоро не“) или се затруднява в преценката си (19%). *Изключение представляват единствено членуващите в НПО – само 1 човек от 31 анкетирани от тази група е посочил, че те не представляват или защитават неговите интереси!*

Според етническият признак разпределенията по двата въпроса са практически идентични сред българите и турците в страната, общо малко по-високи от средните. За разлика от тях обаче ромите и българомохамеданите показват едно значително по-негативно отношение относно ефекта от дейността на НПО и са много по-малко съпричастни с тяхната дейност - едва 36% от българомохамеданите и 41% от ромите оправдават съществуването на НПО - почти два-пъти по-ниски стойности от средните! Съответно едва 10% ромите и 11% от българо-мохамеданите са на мнение, че НПО представят и защитават техните интереси – стойности над три пъти по-ниски от средните! Безработните и хората в лошо материално положение по-ниско от средното смятат, че НПО представя и защитава техните интереси – съответно 28% и 23% при средна стойност 35% за всички изследвани лица.

Последният аспект на отношението на гражданите към НПО, който ще разгледаме, го съпоставя с отношението към други ключови актьори в обществения живот – политиците, кметовете, представителите на бизнеса, на медиите (журналистите) и на правоналагащите органи (съдиите). Според натрупванията на положителните и отрицателните отговори посочените шест категории ясно се разделят на три групи, всяка включваща две категории²:

- НПО заедно с журналистите образуват групата към която е налице подчертано положително отношение. Делът на положителното отношение към тях е приблизително равен (съответно 63% за НПО и 60% за журналистите), но представителите на НПО се радват на значително по-малък дял отрицателни мнения (16% срещу 28%);
- В средна група са кметовете (52% одобрение и 36% неодобрение) и представителите на бизнеса (48% одобрение и 34% неодобрение);
- На полюса на доминиращото отрицателно отношение водят политиците с 85% неодобрение и 10% одобрение, следвани от съдиите с 55% неодобрение и 20% одобрение.

² При описанието сме обединили отговорите „положително“ и „по-скоро положително“, съответно „отрицателно“ и „по-скоро отрицателно“.



С най-високи стойности е положителното отношение към НПО сред гражданите, които са имали взаимоотношения с тях (89%) и тези, които имат желание да се включат в тяхната работа (88%). Подчертано положително е отношението към НПО и сред представителите на интелигенцията (79%), хората с високи доходи (78%), висше образование (75%) и жителите на столицата (71%). От друга страна по-негативно от средното (16%) отрицателно отношение към НПО имат българомохамеданите (36%), безработните (23%) и неквалифицираните работници (22%).

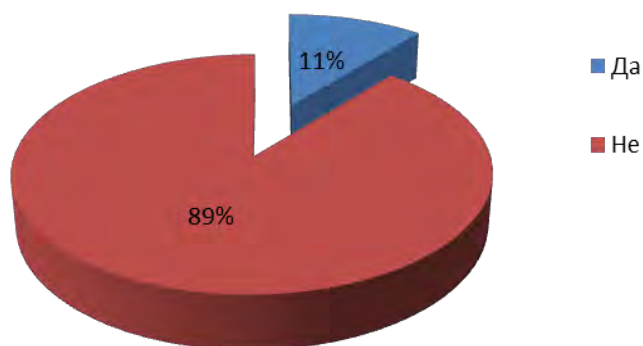
Доминирането на етатистки или антиетатистки също влияят върху отношението към НПО – 78% от хората, които смятат че държавата трябва да даде по-голяма свобода на гражданските сдружения, имат положително отношение към тях, докато същото отношение имат едва 46% от хората, които смятат, че НПО трябва да бъдат по-силно контролирани от държавата.

Извод: НПО са сред социалните дейци с най-позитивен публичен образ, който е особено ясно изразен сред гражданите, познаващи тяхната дейност. Големото мнозинство възприема НПО като важен социален деец, но това е повече или по-малко абстрактно и в рядко се разглеждат като непосредствен защитник на собствените интереси и инструмент за решаване на конкретни социални проблеми. Сред една малка, но значима група, е налице подчертано негативно общо отношение към НПО и тяхната дейност. Последните две констатации се отнасят в особена степен за най-уязвимите и социално изолирани обществени групи, както и сред гражданите с изявени етатистки нагласи.

III. Влияние на контактите с НПО върху информираността и нагласите към за тяхната дейност

В каква степен НПО успяват практически да се настанят в живота на хората? – Изследването показва че едва 11% от тях са имали контакт с неправителствени организации. Това показва, че *все още дейността на НПО не е достигнала до голямото мнозинство от гражданите*. Но отговорите относно повода за тези контакти показва едно богато съдържане – подпомагане на граждани в различни нужди (здравословни, битови, образователни), за интегриране на малцинствени групи и хора в социална изолация, за решаване проблемите на младите хора, на екологични, социални и други проблеми.

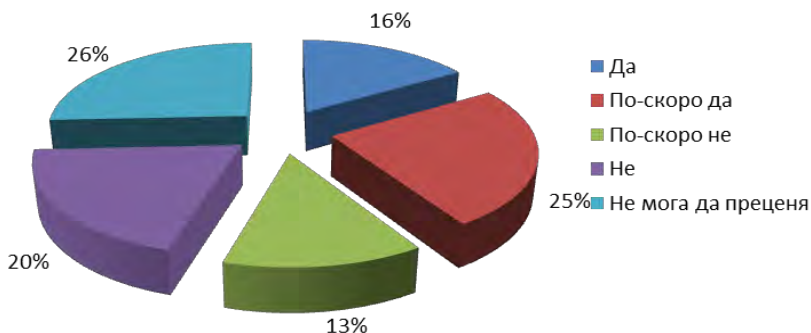
Имали ли сте контакт с неправителствена организация?



Положителен за дейността на НПО е и факта, че 11-те % от гражданите, имали контакт с тях по различни поводи е удовлетворено от тези контакти – едва 12% от тази група, които се равняват на по-малко от 1.4% от пълнолетното население, не е удовлетворено от дейността на НПО. В тази малка група неудовлетворени граждани попадат по-често живущи в София или малките населени места, част от тях предприемачи или хора в лошо материално положение .

Може би преобладаващата удовлетвореност от дейността на НПО, пренесена по веригата на социалните контакти и медиите е причина по-голямата част от гражданите (41% - „да“ и „по-скоро да“) са склонни да се обърнат за съдействие към НПО, срещу 31% заявили липса на готовност за това („не“ и „по-скоро не“):

Готов ли сте за в бъдеще да се обърнете за съдействие към неправителствена организация?



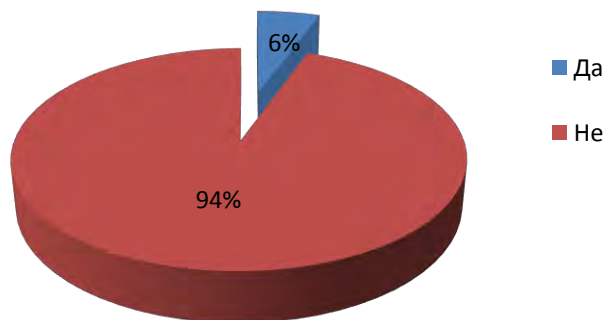
Очаквано, категорична готовност за контакти с НПО заявяват тези, които *вече са*

имали контакти и желаещите да членуват в тях (83%), като едва 11% от ималите контакт с НПО нямат желание да ги продължат. По-често от средната готовност за контакт с НПО декларират младите хора до 30 години (49%) и по-издиганите образователно и материално слоеве от населението - лицата с висше образование (51%), представителите на интелигенцията (56%), хората с по-добро материално положение (63%) и заемащите ръководни постове (57%).

Според заявления отказ от контакт с НПО най-скептични са пенсионерите и хората в лошо материално положение (46%), неквалифицираните работници (42%), българо-ромахемданите (53%) и българските турци (41%). Тук по-често попадат и лицата с етатистки нагласи (44%). Интересно е, че хората с антиетатистки нагласи също декларират по-голям скептицизъм към контакти с НПО (42%), може би защото сред тях има значим дял от лица, които са привърженици на директните, неопосредени от НПО, форми на участие на гражданите в обществения живот.

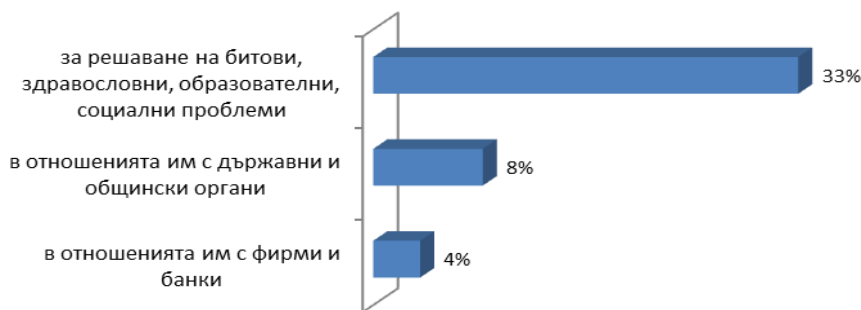
Краен случай на скептицизъм и негативно отношение към НПО е разпространението на информация за случаи на злоупотреби от страната на НПО и тяхна дейност в ущърб на гражданите и обществения интерес. Такива случаи има, макар и редки – те се посочват едва от 6% от гражданите, но тревожен е факта, че тези, които са имали контакти с НПО посочват такива случаи два пъти по-често от средното (12%). По-често такива случаи посочват и жителите на столицата (11%).

Знаете ли за неправителствени организации които работят в ущърб на гражданите?



Важен индикатор за ефекта от дейността на НПО е мнението на гражданите относно тяхната ефективност при решаването на различни техни проблеми:

Знаете ли за случаи, в които намесата на неправителствена организация е помогнала на граждани?



На общият въпрос за наличието на случаи в които намесата на НПО е помогнала за решаването на такива проблеми положително отговарят 33% от гражданите, т.е. три пъти повече от колкото са имали реални контакти с тях. Според отговорилите на този въпрос, най-често НПО помагат при справяне със здравословни проблеми, следвани от решаване на социално-битово и други проблеми. Макар и със значително по-нисък дял, гражданите знаят и за случаи в които НПО са подпомогнали решаването на проблеми в техните отношения с държавните и общински власти (8%) и дори при отношенията им с фирми и банки (4%). Тези ниски дялове обаче свидетелстват, че *НПО сравнително рядко подпомагат гражданите при справянето им с произвола на държавната и общинска власт (където е налице), в отношенията им с банките, при трудово-правни проблеми с некоректни работодатели, защита на потребителите и др.* Може би върху тази нагласа влияе и факта, че мнозинството от гражданите не причисляват профсъюзите и бизнес организациите към НПО.

Най-често посочват такива случаи представителите на интелигенцията (51%) и хората с висше образование (47%), както и хората с по-добро материално положение (45%). Обратно, най-малко знаят за случаи на помощ от страна на НПО българомохамедани и роми (19%), бедните (19%) и жителите на селата (22%). Изводът е, че *ефективността на НПО е по-популярен сред образованите и богати хора, отколкото сред етническите малцинства и социално слабите групи от населението.*

Според изследваните лица ефективността на НПО при решаване на проблеми на гражданите се дължи най-вече на наличието и контакти и „връзки“ с адекватните лица и институции (38%), на тяхната компетентност (34%) и ангажираност (33%). На четвърто място по важност се посочват финансовите ресурси, с които разполагат НПО (22%), следвани от уважението и респектът към тях (12%) и тяхната „гласовитост“ (9%).



Компетентността на НПО се подчертава особено от анкетираните български турци (50%), хората на ръководни позиции (41%) и гражданите, имали контакти с НПО (44%). Контактите и връзките на НПО са по-важен фактор при хората с добро материално положение (53%) и деклариралите готовност за членство в НПО (51%). За жителите на София, неквалифицираните работници, гражданите в по-добро материално поло-

жение и българските турци финансовите ресурси на НПО са също важен фактор (над 30%). Ангажираността на НПО се посочва на първо място от представителите на интелигенцията (46%). Ангажираността е доминиращ фактор, посочван от самите членове на НПО (57%) и ималите контакти с тях (51%).

Извод: Едва една десета от гражданите декларират някаква форма на лични контакти с НПО, но огромното мнозинство от тази категория е останало удовлетворено от тях. Този факт, както и споделянето на добри практики по линия на социалните мрежи и медиите е изградило сред почти половината от гражданите достатъчно конкретни представи за постиженията на НПО, най-вече в сферата на благотворителността, в по-малка степен при защитата на гражданите от административен произвол и в още по-малка при решаване на проблеми с финансови и икономически институции. Същата група признава НПО като достатъчно компетентни и ангажирани и гледа с доверие на евентуални бъдещи контакти с тях. Сред голямото мнозинство информирани *индиректно* за дейността на НПО е налице малка група, в която се разпространени негативни и дори враждебни на НПО представи.

IV. Мнение на гражданите относно финансирането, отчитането и контрола на дейността на НПО

Заедно с отговорите на предшестващите въпроси, оценъчното отношение на гражданите към въпроса за финансирането и контрола на НПО разкрива още една важна страна от социалната среда, в която функционира НПО сектора у нас. По отношение на източниците на финансиране данните показва една пъстра картина, очертаваща допустимост и на петте предложени за оценка източника на финансиране, макар и в различна степен. *Най-приемливо е финансиране на дейността на НПО от източници от гражданското общество* (самите граждани и бизнеса), което се одобрява от почти половината от населението. На трето място с еднакъв дял от 36% одобрение е финансирането на дейността на НПО от фондовете на Европейския съюз и от държавния бюджет, а на последно място с 20% одобрение е финансирането на НПО от страна на общините.



Този резултат показва, че сред населението постепенно се налага представата за НПО като израстващ и подкрепян от гражданското общество феномен. Една значима част от хората (около 1/3) обаче възприемат НПО секторът като получател и разпределител на национални или международни обществени фондове.

Внимателният анализ изисква по темата за финансирането на НПО да се мине отвъд общите разпределения и видим различия според различни социални характеристики. Гражданският характер на финансирането на НПО е по-утвърден сред служителите и предприемачите (по 51%), заемащите ръководни позиции (59%), интелигенцията (60%) и особено сред хората с добро материално положение (68%). Обратно, едва 26% от представителите на интелигенцията намират за нормално НПО да се финансира от държавата. Ролята на Европейския съюз като донор на НПО се възприема положително от практически всички социални групи.

Повод за размисъл дават и нагласите по този въпрос сред гражданите, членуващи или имали контакти със НПО. Изследването установи, че членуващите в НПО и участвалите в тяхната дейност декларират по-висока от средната подкрепа за всички посочени източници за финансиране – според тях дейността на НПО трябва да се финансира и от гражданите (77% срещу 57% средно), и от бизнеса (52% срещу 34% средно), и от държавата (47% срещу 41% средно), и от ЕС (45% срещу 21%) и от общините (37% срещу 20% средно). Същевременно група на ангажираните в НПО деклари-

ра по-ниско желание за отчитане на НПО пред страна на държавата (37% срещу 41% средно), но по-често от средното смята, че те трябва да се отчитат пред останалите донори - гражданите (66% срещу 57%), бизнеса (48% срещу 34%), ЕС (34% срещу 22%) и общините (27% срещу 20%).

В съответствие с доминиращите нагласи относно източниците на финансиране, 57% от гражданите смятат че НПО са отговорни и трябва да се отчитат най-вече пред самите тях, като на второ място със значително по-малък, но също значим дял, е държавата (40,6%) и бизнеса (33,6%). За около 1/5 една пета от гражданите НПО трябва да се отчитат също пред ЕС и общините. Виждаме че и тук бизнеса и гражданите водят, при запазване на значим дял етатистки нагласи по отношение на НПО.



Тези нагласи се потвърждават и от отговорите относно контрола върху дейността на НПО. Огромното мнозинство от българите смятат че НПО трябва да се контролира от самите граждани (79%) и в много по-малка степен от бизнеса (37%). В същото време , но веднага след това с дял от 62% следва „държавата“, като към това се добавят значими дялове респонденти, които смятат че НПО трябва да се контролират от общините (45%), съдът (39%) и дори прокуратурата (38%)!

Видени според различните социални групи, тези нагласи придобиват следния вид: идеята за отчетност на НПО и контрол от гражданското общество (гражданите и бизнеса) е по-силно изразена сред представителите на интелигенцията, предприемачите и хората с по-високо материално положение, докато нагласата за отчет пред и контрол от държавата е силно изразена сред българските турци - 64% от тях (при 41% средно за анкетираните) смятат че НПО трябва да се отчитат пред държавата и 73% (при средно 61%) смятат че държавата трябва да ги контролира. Последните нагласи са дори още по-разпространени сред ромите, където 74% подкрепят държавния контрол на НПО. На другия полюс за по-нисък държавен контрол са представителите на интелигенцията (49%) и членуващите в НПО (43%).

Според Вас дейността на неправителствените организации (сдружения, фондации) трябва да се контролира от:



Извод: Мнозинството от населението на страната гледа на НПО и тяхната дейност като на феномен, поддържан от гражданското общество. Над една трета от него обаче намира за приемливо НПО да се финансират от публичните институции (европейски, държавни, общински), а според повече от половината освен от гражданите, НПО трябва да се отчитат и контролират от тези публични институции. Над 1/3 от населението смята че съдът и прокуратурата също трябва да контролират дейността на НПО.

Макар и с известни нюанси, тези представи се споделят и от самите активисти и сътрудници на НПО, сред които по-ясно доминират привържениците на гражданския контрол на НПО. Сред тях разпределението на отговорите в горната таблица относно контрола на дейността на НПО има следния вид –гражданите 84%, държавата 43%, общините 43%, бизнеса 40%, съдът 37% и прокуратурата 20%.

Регистрираните по-обща нагласи относно финансирането и контрола на НПО са свързани и с отношението към дейността на онези НПО в страната, получаващи финансиране от чужбина.

В страната действат различни неправителствени организации. Някои от тях са създадени по инициатива и с финансовата помощ на организации от чужбина. Според Вас тези неправителствени организации:



Вие смятате така, защото създадените с финансовата помощ от чужбина неправителствени организации:



Горните два въпроса трябва да бъдат анализирани заедно, доколкото вторият пояснява мотивите на над ¼ от населението, подкрепящо ограничаването и дори забраната на действащите в страната НПО, финансирани от чужбина. Всъщност *по отношение на финансираните от чужбина НПО българските граждани ясно се разделят на три групи:*

- толерантни към тяхната дейност (33%);
- затрудняващи се да заемат позиция (почти 40%) и
- имащи негативно отношение (почти 23%).

По-толерантни от средното са представителите на интелигенцията, имащите собствен бизнес (44%) и особено хората с по-високо материално положение (над 50% от тях). Най-висок е дялът на затрудняващите се да заемат позиция сред ромското население (83%), българомохамеданите (68%), както и лицата с основни и по-ниско образование (59%). Същият значим дял от близо 60% затруднили се да отговорят откриваме в Родопския регион – областите Благоевград, Смолян, Пазарджик, Пловдив, Кърджали и Хасково.

Мотивите на групата, подкрепяща ограничаване дейността на НПО с чуждестранно финансиране, са, че тези НПО прокарват чужди на България интереси, че не защитават правата и интересите на българските граждани (съответно половината и 1/3 от тази група) и дори че нарушават законите на страната. Интересен е факта, че в тази група по-често от средното присъстват представители на интелигенцията. Важно е да се посочи, че българските турци, роми и помаци почти два пъти по-рядко от етническите българи поддържат ограничаването на дейността на НПО с чуждестранно финансиране. В графата „друго“ отделни респонденти конкретизират опасенията си с следната градация – „двуличие, заплаха от ислямски фундаментализъм, недоверие към хората които организират тези НПО“.

Изследваните лица бяха помолени да коментират приетия неотдавна в Русия закон, според който НПО с чуждестранно финансиране следва да се регистрират като „чуждестранен агент“, което индиректно е форма за натиск върху тях. Оказа се, че мнозинството от тях (почти 57%) се затрудняват да вземат ясно становище. Останалите се разделят на две групи с противоположни мнения, като тази, която не одобрява една такава стъпка, е малко по-голяма (26,4% срещу 22,3%).

Неотдавна в Русия беше въведен закон, който задължава създадени по инициатива и с финансовата помощ от чужбина неправителствени организации да се регистрират като „чуждестранен агент“. Според Вас, тази мярка е:



Извод: НПО с финансиране от чужбина не са остър проблем в България (както например в Русия), но в същото време е налице достатъчно значима група (над 20%), която е негативно настроена и гледа с подозрение към тези НПО. Основното опасение тук идва от възможността за прокарване на чужди на България интереси (над половината от тази група), че тези НПО не защитават правата и интересите на българските граждани (1/3 от групата) и нарушават законите на страната (1/5 от групата). Някои от анкетиранията в отговор на открит въпрос специално посочват като опасна за страната дейността на ислямските и други радикални религиозни фондации.

V. Представи и нагласи към субектите, инициращи създаването на НПО и техните мотиви. Готовност за гражданска инициатива.

Проблемът за инициативата и социалния субект, който може и създава различни видове НПО, е от съществена важност. Регистрирането на обществените нагласи по тези въпроси разкрива потенциални и реални възможности за наличието или отсъствието на готовност за автономна гражданска инициатива при защита и реализация на различни права чрез НПО. Същевременно въпросът за субектността е важен и от друг един ракурс – характеристиката на обществените възприятия по отношение вече *съществуващия* НПО сектор в страната, в частност по отношение на неговия характер, т.е. доколко той е институционален инструмент на автономна гражданска инициатива и доколко той е организационно продължение на доминиращи държавни, общински и партийно-политически форми за инициатива и контрол.

5.1. Отношение към субектите, които иницират създаването на НПО

Изследването регистрира раздвоение в масовото съзнание относно принципното допускане за това кой може да създава НПО – от една страна, и оценката на реалните практики по създаването на НПО, от друга. Гражданите бяха помолени да оценят с въпрос, предполагащ повече от един отговор, приемливите за тях инициатори за създаване на НПО, избирайки между пет категории – гражданите, бизнеса, политическите партии, общините и Европейския съюз и други организации извън страната.

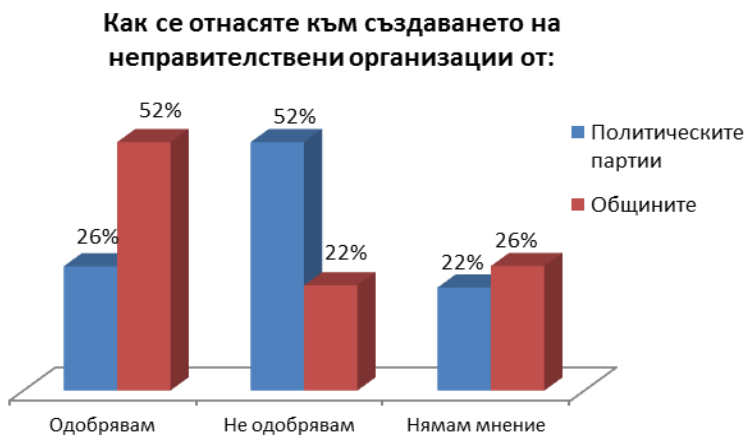


Разпределението на отговорите потвърждава установения и при въпросите за финансирането и контрола на НПО факт, че голямото мнозинство от населението подкрепя гражданския характер на НПО, т.е. създаването им най-вече от граждани (81%) и представителите на бизнеса (32%). Това принципно допускане е потвърдено в практиката на онези 37% от населението, които познават дейността на реално съществуващи НПО, създадени от граждани и които категорично одобряват тяхната дейност (90% одобрение срещу 4% неодобрение).

При доминираща представа за гражданския характер на НПО, около 1/5 от населението все пак допуска инициране на НПО от страна на общините или пък от организации извън страната, включително Европейския съюз. *Гражданите обаче практически не приемат за нормално НПО да се създават от политически партии* (едва 4% до-

пускат такава възможност).

На фона на тези принципни (абстрактни) позиции относно това кой трябва да създава НПО, донякъде изненадват съществено различните оценки на реално съществуващите практики. Изследваните лица бяха помолени да оценят по петстепенна скала случаите, при които НПО се създават по инициатива на политическите партии или общините³:



Виждаме, че макар мнозинството от българските граждани да е против съществуващата практика НПО да бъдат създавани от политически партии (52%), 19% все пак я одобряват при определени условия, а 7% от тях я одобряват без резерви (общо 26%). Още по-голяма е толерантността към създаване на НПО от общинските власти, което се одобрява от над половината от гражданите (общо 52%), като само 1/5 от тях (22%) не го одобряват. Може да се допусне, че тук влияние оказва оценката на реалните ползи от дейността на НПО, създавани от партиите и общините, т.е. че „общинските“ НПО може би вършат по-добра работа от чисто „политическите“ такива. Другото допускане е, че при тази оценка влияние са оказали и партийните пристрастия на част от населението.

Неодобрението на създаването от партиите НПО е най-силно сред ромите (80%) и българомохамеданите (78%), както и сред представителите на интелигенцията (62%).

Интересни са отговорите на гражданите, които имат контакти с НПО, както и тези деклариращи готовност да се включат в тяхната дейност – сред тези две категории толерантността към създаването от политически партии и общини НПО е с около 20% по-висока от средните стойности!

По всяка вероятност тези нива на толерантност отразяват действащи практики в страната. Доколкото съществуващият НПО сектор в една значима своя част работи във взаимодействие с различни държавни, общински и политически структури, ясно е, че тук понякога възниква преплитане на интереси и дори формиране на общи между тези субекти интереси. Изследването показва, в обществените представи на част от населението (между 1/4 и половината от него) българският НПО сектор се очертава като доставчик на различни като обем, съдържание и произход публични услуги и ресурси.

³ Графиката обединява в една група отговорите на въпросите „напълно одобрявам“ и „по-скоро одобрявам“, както и „не одобрявам“ и „по-скоро не одобрявам“.

Извод: Налице е разминаване между общата нагласа за легитимността на субектите, които могат да създават НПО и оценката на съществуващите практики НПО да се създават от фирми и общини. Това „раздвоено съзнание“ е налице и сред част от членовете и сътрудниците на НПО, т.е. повечето от тях също не одобряват създаването на НПО от партии и общини, но дори в по-голяма степен отколкото останалите граждани го приемат като факт - може би резултат от фактическото сътрудничество на НПО с общините и политическите партии.

5.2. Представи за инициаторите на НПО и техните мотиви. Сходства между НПО и бизнеса.

Гражданите има сравнително точна представа за това представители на кои групи от населението най-често иницират създаването на НПО и техните мотивите. Според тях това са най-вече хората с общи интереси (59%), следвани с два-пъти по-нисък дял от бизнесмените (32%) и заинтересовани родители (31%). Същевременно за около 1/5 от гражданите НПО се създават от хора, които не преследват граждански каузи, а ги използват като средство за политическа кариера или за своето финансово обогатяване.



Общите интереси като мотив за създаване на НПО откриваме най-често при хората с висше образование (70%) и представителите на интелигенцията (80%). Родителите като социално активно група, създаваща НПО, се посочват по-често от хората с добро материално положение (45%) и представителите на интелигенцията (44%). Ромите по-често посочват, че НПО се създават с цел финансови облаги (30%). Политическата кариера е мотив за създаване на НПО сравнително по-често от предприемачите и хората със собствен бизнес (38%), както и сред жителите на столицата (31%).

Лицата, имали контакти с НПО или изразили готовност за членуват в тях посочват по-често първите три групи мотиви. Същото се отнася и за тези, които смятат че НПО защитава техните интереси и са удовлетворени от контактите си с тях. Всички тези групи следват общата тенденция, но при по-високи дялове – водят *общите интереси* (75%), *родителите* (44%) и *бизнесмените* (45%), докато финансовата изгода като мотив е представена с най-нисък дял (16%).

Представата за групите, създаващи НПО и техните мотиви е в тясна връзка с доминирането на етатистки нагласи – гражданите, подкрепящи по-силната роля на държавата в обществения живот (включително по-силния контрол върху НПО), по-често привиждат корисни мотиви в тяхното създаване. Според 33% от тях НПО се създават с цел печелене на пари, а според 26% – за преследване на политически цели. При тях „идеалните“ мотиви са представени със значително по-ниски дялове – общи интереси (42%) и родителите (19%). Още по-негативни са нагласите на онези 6% от лицата, запознати с дейността на националните НПО и които нямат положително отношение към тях – те също значително по-често смятат, че НПО се създава с цел преследване на политически цели (37%) и за финансова изгода (49%).

Защо бизнесмените участват или инициират НПО? Една значима част от гражданите са склонни да видят тук добронамереност и рационални мотиви – те посочват като причини по-големите финансови възможности (43%), желанието да подобрят икономическата среда в която действат (38%), тяхното желание да помогнат на хората (22%). Това е важен резултат, защото той показва, че *една значителна част от българските граждани гледат позитивно към ангажираността на бизнеса в сектора на НПО*. Тази положителна нагласа е най-силно изразена сред лицата контактуващи с НПО и имащи желание да участват в тях, сред хората с висше образование, хората в по-добро материално положение, сред служителите и представителите на интелигенцията и сред лицата, заемащи ръководни постове.

Според Вас защо предприемачите и бизнесмените участват в неправителствени организации?



Същевременно 43% от гражданите смятат, че бизнеса търси в НПО най-вече лична изгода. Най-често така смятат лицата с лошо материално положение (54%), ромите (53%), жителите на столицата (52%), и хората които не искат да се ангажират в доброволчество и други граждански инициативи (54%).

Според една малка част (9%) от гражданите участие на бизнесмените в НПО се дължи на принуда (рекет?!) от страна на политическите партии, държавните институции и общините. Тази причина се посочва сравнително по-често от хора с анти-етатистки нагласи („гражданите сами трябва да финансират своите общи потребности“) – 13%, жителите на малките градове (12%), безработните (11%) и хората с отрицателни нагласи към националните НПО (12%).

Същото доминиране на позитивни нагласи откриваме и в отношението към гражданите, които инициират създаване на НПО. Гражданите разграничават *три групи мотиви*, които условно можем да наречем „морално-етични“ (ангажираност, загриженост, благородство), „прагматични“ (решаване на наболяли проблеми, контрол на държавните органи и изборния процес) и „користни“ (лична изгода, печелене на пари, користни интереси).

Според Вас защо някои граждани решават да се обединят и създадат неправителствена организация?



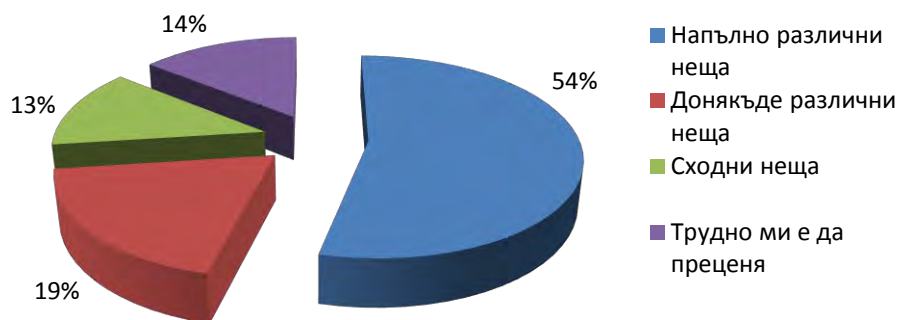
Първата група морално-етични мотиви се подкрепят от 63% гражданите. Според тях НПО се създават от по-активната (47%), по-ангажираната с обществените интереси (28%) и по-благородна (17%) част от хората. Тези мотиви преобладават сред гражданите, имащи контакти или желаещи са членуват в НПО, хората с висше образование и по-високо материално положение, представителите на интелигенцията, хората с антиетаистки нагласи.

Прагматичните мотиви натежават при 55% от населението - решаването на наболял проблем (47%), необходимостта от контрол върху дейността на държавните органи (14%) и протичането на изборите (9%). Тази група мотиви отново се споделя от членуващите в НПО, хората с по-добро материално положение и представителите на интелигенцията.

Користни мотиви при създаването на НПО от граждани посочва 27% от населението – лична изгода (20%), печелене на пари (13%) и преследване на користни интереси (8%). Делът на тези мотиви е най-висок сред хората с етатистки нагласи, представителите на бизнеса и хората с по-лошо материално положение.

Доколко е близко създаването на собствен бизнес и създаването на НПО? – Целта на този въпрос бе да измери различията между общите представи на гражданите – от една страна, и мнението на бизнесмените и участващите в дейността на НПО, т.е. групите, които по един или друг начин са практически ангажирани с това.

**Според Вас създаването на собствен бизнес и
създаването на неправителствена организация са**



При отговорите на този въпрос гражданите се разделят на три групи:

- най-голямата група смята, че двете сфери са напълно различни - 54%;
- около една трета от гражданите намира по-големи или по-малки прилики между тях - 32%;
- една малка част се затруднява да отговори на този въпрос - 14%. Това е характерно особено за ромите и българомохамеданите (34%) и лицата с ниско образование (37%).

Анализът на това разпределение според различни социални групи и категории потвърждава хипотезата, че *практически ангажираните със създаването и управлението на НПО намират съществени прилики между двете сфери* – 57% от тях смятат, че това са напълно или отчасти сходни неща! Част от представителите на бизнеса (34%) и хората на ръководни постове (29%) също подкрепят една такава позиция, но мнозинството от тях не вижда прилики между двете сфери – на това мнение са 65% от хората на ръководни постове и 62% от предприемачите. Подобно е мнението и на представителите на интелигенцията (60%). Интересно е, че гражданите които нямат контакти с НПО, но имат желание да се включат в тях, сравнително по-често ги възприемат като нещо напълно различно от бизнеса (61%).

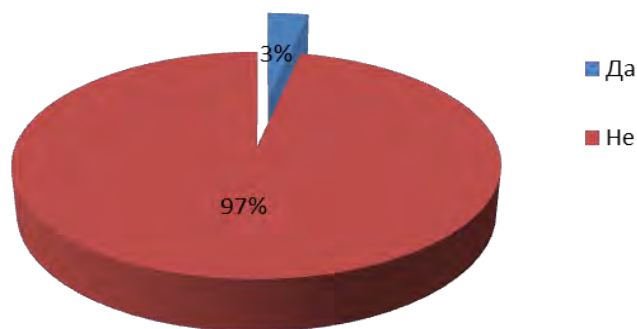
Извод: Общото положително отношение към НПО намира израз и в представите за мотивите на техните създатели, определени в по-голямата си част като „морално-етични“ и „прагматични“. Гражданите са „за“ ангажираността на бизнеса с дейността на НПО и мнозинството от тях нямат подозрение към неговите мотиви. Все пак една значителна част от гражданите (особено част от етническите малцинства, по-необразованите и хората в трудно социално положение) смятат, че често НПО се създават и с „користни мотиви“.

С изключение на самите сътрудници на НПО, нито гражданите като цяло, нито повечето представители на бизнеса намират прилики между практиките по създаване и управление на дейността на НПО и тези по създаване и управление на фирми и други икономически организации.

5.3. Готовност за гражданска инициатива

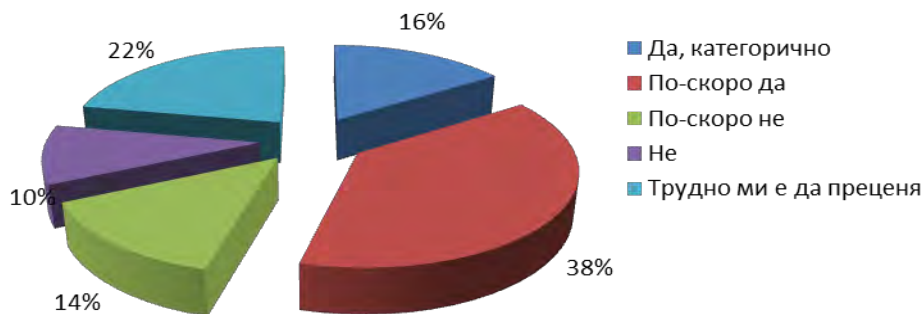
Със статистическа достоверност може да се твърди, че членовете на НПО съставляват около 3% от населението на страната или по-точно в интервала между 2 и 4 процента. Представителите на интелигенцията значително по-често от средното са членове на НПО (8%).

Вие лично членувате ли в неправителствена организация ?



Индикатор за социалните нагласи, подтикващи към създаване или членство в НПО са отговорите на въпрос дали членуването в НПО е необходимо, за да могат гражданите да защитават своите интереси и решават своите проблеми. *Над половината от населението (54%) смята, че гражданите може да защитават интересите и без да създават и членуват в НПО.*

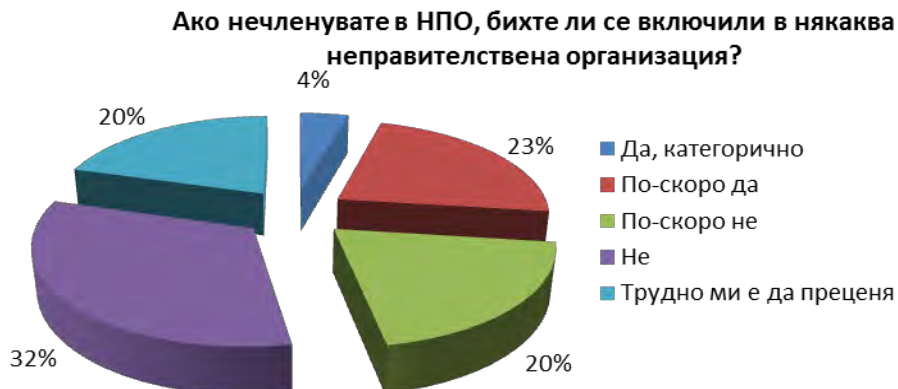
А възможно ли е гражданите да защитават своите интереси и решават своите проблеми без да членуват или създават неправителствена организация?



Най-често тази позиция се споделя от жителите на столицата (70%), хората със собствен бизнес (66%) както и част от хората с анти-етатистки нагласи – 62% от заявите, че хората трябва сами да решават проблемите, попадат в тази категория.

За почти $\frac{1}{4}$ от гражданите обаче създаването или членуването в НПО е предпочитания начин за защита на техните интереси и решаване на проблемите им. Тази позиция е представена относително хомогенно сред различните социални групи и категории.

Една значителна част от нечленуващите в НПО граждани повече или по-малко категорично изразяват *готовност да се включат в някаква НПО* – общо 27%. Според социално-демографския профил по-висока готовност да влязат в НПО имат хората с добро материално положение (50%), представителите на интелигенцията (44%), служителите (39%), хората с висше образование (38%), жителите на столицата (34%), жените – 33% (срещу 22% едва от мъжете!).



Според поведенческия профил най-склонни да влязат в НПО са хората, които вече са имали контакти с тях и са удовлетворени от тези контакти – 75%. Висок е този дял и сред хората, готови да се обърнат за помощ към НПО (58%), хората убедени че НПО защитават техните интереси (50%) и тези с антиетатистки нагласи (44%).

Към анкетираните бе зададен въпросът дали имат готовност сами или заедно със съмишленици да създадат НПО. Готовност за това имат 16% от гражданите, което е почти два пъти по-малко от тези, изразили готовност да станат членове на НПО. Социално-демографските характеристики на тази група са сходни с тези, изявили желание за членство в НПО и може да се разглежда като тяхна подгрупа – това са хора с добро материално положение (38%), представителите на интелигенцията (28%), служителите (23%), хората с висше образование (22%), жителите на столицата (22%).



Сходни са и поведенческите характеристики на склонните да създават НПО – те най-често вече са членове на НПО (64%!) или имат желание да станат такива (46%), удовлетворените от контактите си с НПО (46%), готовите да се обърнат за съдействие към тях (33%), смятащите че НПО защитават техните интереси (32%), хората с антиетатистки нагласи (30%).

Ще завършим този раздел с експлициране мотивите на гражданите, които нямат желание да членуват НПО или да създават такива. Три неутрални или „инструментални“ причини за това са *липсата на свободно време*, която води с 28%, *липсата на средства* (12%) и *липсата на знания и умения* (9%). Към тази група можем да добавим и *липсата на самочувствие и кураж* за инициране на НПО („защото съм обикновен човек, а това е работа за големци“), която е посочена от над ¼ от анкетираните.

Защо не бихте станали член на неправителствена организация?



Липсата на свободно време се посочва най-често от представителите на интелигенцията (59%), жителите на София (47%), младите хора до 30 години (43%), хората на ръководен пост (44%) и хората с високи доходи (65%). Другите две причини - липсата на средства и липсата на знания и умения действат сравнително хомогенно при всички социални групи и категории, включително сред лицата с високи доходи. Последната причина – липсата на самочувствие – е по-изразена сред етническите малцинства (ромите – 52%, турците – 62%) и хората с ниско образование (47%).

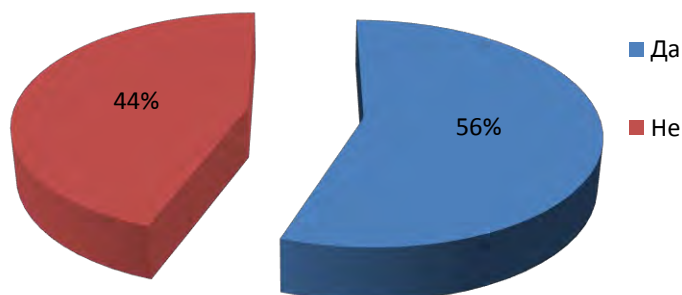
Останалите две причини, поради които гражданите не желая да участват или създават НПО изразяват *неверие във възможностите на НПО* (26%) и *съмнения за корупционни практики в тяхната работа* (15%). Първата причина се споделя най-често от хората с високо материално положение (46%), предприемачите (41%), жителите на малки градове (36%) и хората на възраст между 50 и 59 години (35%). *Съмнения за корупция сред НПО най-често изразяват хората имащи отрицателно отношение към тяхната дейност* (38%), *гражданите които вече са имали контакти с НПО* (29%) и *хората на ръководни длъжности* (27%).

Извод: Социалната база за гражданско участие в сектора на НПО не е голяма: в него участват между 2 и 4% от населението на страната и също толкова малък е делът на онези, които категорично възнамеряват да членуват в НПО в бъдеще. Мнозинството смята, че може да защитава своите интереси без помощта на НПО. Все пак НПО има по-широка социална база, доколкото около една $\frac{1}{4}$ от населението декларира при определени условия желание за членство в НПО, а всеки десети – да създаде такава сам или в съдружие със съмишленици. Мнозинството граждани изтъкват чисто инструментални мотиви пред невъзможността си да участват в НПО (липса на време, опит, ресурси). Заедно с това около $\frac{1}{4}$ от гражданите изразяват съмнение във възможностите на НПО, а почти всеки шести (15%) смята повечето от тях за корумпирани.

VI. Отношение към благотворителната дейност и дарителството

Без да членуват в НПО или да са имали контакти с тях, мнозинството от българските граждани са участвали лично в дарителски кампании със средства, предмети или под друга форма. Най-активни дарители са хората с добра материално положение (88%), имащите контакти с НПО (80%), представителите на интелигенцията (77%), хората с висше образование (74%), предприемачите (71%),

Вие лично участвали ли сте със средства, предмети или под друга форма в дарителски кампании?



Гражданите участват най-вече в масовите дарителски кампании като „Българската коледа“, в помощ на пострадали от природни бедствия, за подпомагане на болни деца, бедни и възрастни хора, в подкрепа на здравни и учебни заведения, читалища и др.

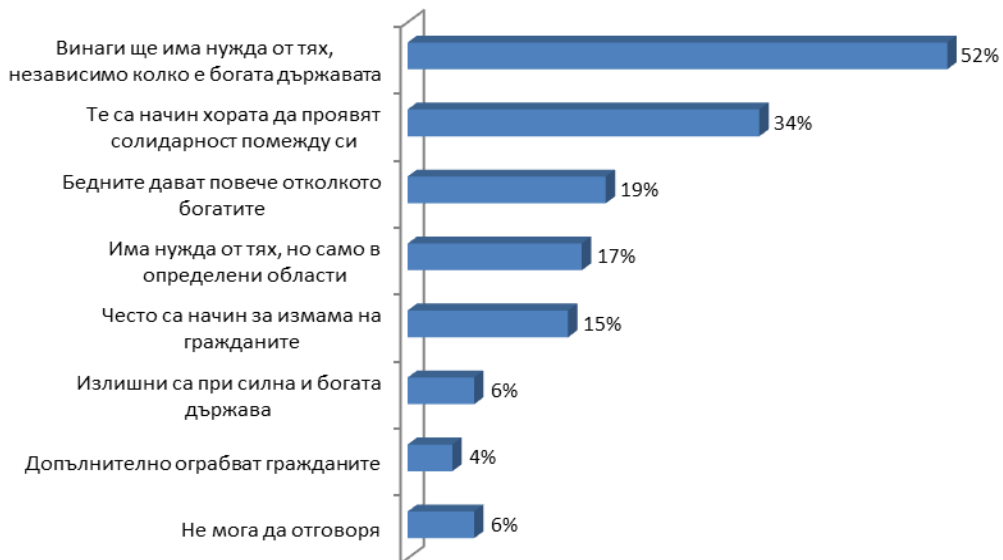
Мнозинството от гражданите (65%) се отнася с уважение към благотворителните организации и е благодарно за тяхна дейност. Нищожен е делът на тези, които не одобряват тази дейност или се отнасят с пренебрежение към нея. Най-подозрителни са онези, които не одобряват дейността на НПО (25%) и етатистки настроените граждани, подкрепящи по-големия контрол върху дейността на НПО (25%). Почти всеки трети от анкетираните българомохамедани също гледа с подозрение на благотворителните организации.

Как гледате на дейността на благотворителните организации?



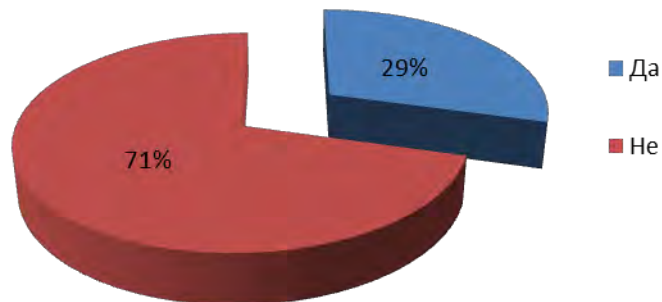
Гражданите по-често подкрепят дарителските организации и техните кампании, като смятат че ще са необходими винаги, а не само по време на периоди на криза или когато държавата е бедна (52%). За 1/3 от хората тези кампании са и форма за проява на солидарност. Част от гражданите смятат, че бедните хора са по-активни в тези кампании от богатите (19%) или че те трябва да бъдат ограничени само в определени сфери (17%).

По отношение на дарителските организации и кампании, Вие лично смятате че:



Почти всеки шести гражданин обаче смята, че *благотворителните кампании често са начин за измама на хората, една малка група дори са на мнение, че това е форма на ограбване*. Последните две твърдения, макар и подкрепяни от малцинство, трябва да се вземат сериозно, доколкото при отговорите на следващия въпрос почти 30% от населението смята, че понякога организаторите на дарителски кампании не използват събраните средства според тяхното предназначение – на това е били свидетел всеки втори от членовете на НПО (57%), 41% от ималите контакти с тях, една трета от жителите на столицата.

Знаете ли за случаи, в които средствата, събрани в дарителски кампании са били използвани не по предназначение или присвоени от организаторите?



Може би затова най-голямо е доверие в благотворителни кампании, които са организирани от националните институции които се ползват с висок престиж като президентството, правителството или други държавни институции (46%) или са организирани от националните обществени медии (44%). На фона на резултатите от предшестващите въпроси благотворителните кампании, организирани от НПО и общините получават два-пъти по-ниско доверие от националните институции и медии. Практически извод от този резултат е необходимостта НПО и общините да предприемат стъпки към по-голяма публичност на резултатите от тяхната благотворителна дейност и на изразходването на събраните средства



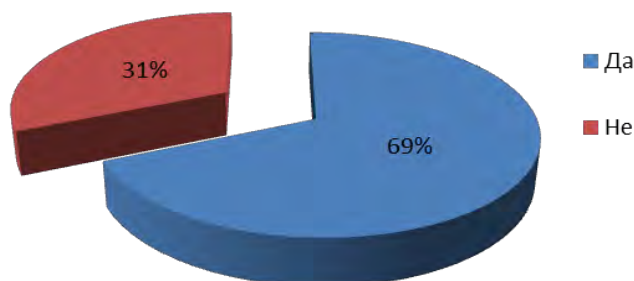
Наличието на етатистки или антиетатистки нагласи сред гражданите оказва непосредствено влияние върху отговорите по този въпрос. Лицата са антиетатистки нагласи три пъти по-често се отнасят с доверие към дарителските кампании организирани от НПО в сравнение с лицата с етатистки нагласи (съответно 30% и 10%). Сходно е влиянието и на личния опит с НПО – доверие в техните кампании имат 50% от членуващите и 35% от гражданите, имали контакт с тях. По-високо от средното ниво на доверие в дарителските кампании на НПО имат хората с добро материално положение (38%), представителите на интелигенцията (32%) и хората с висше образование (30%).

Извод: Дарителството в страната има широка социалната база (56%) и в мнозинство от населението положителното отношение към него доминира. Това отношение не е ерозирало въпреки факта, че почти 1/3 от хората знаят за случаи, когато средствата от дарителските кампании не се използват по предназначение. Авторитетът на НПО като организатор на дарителски кампании обаче е относително нисък и равен с този на общините, като е в пъти по-нисък от този на централните държавните институции и националните медии.

VII. Отношение към доброволчеството

Според данните от изследването проявите на доброволчество са достатъчно разпространени в страната след като повече от 2/3 от анкетираните познават свои съграждани, които са се включили в него. Тези прояви са най-разпространени сред представителите на интелигенцията (86%), хората с по-високо материално положение (85%), лицата с висше образование (81%) и живеещите в София (79%).

Знаете ли за случаи, в които граждани са се включили като доброволци в различни обществено полезни дейности?



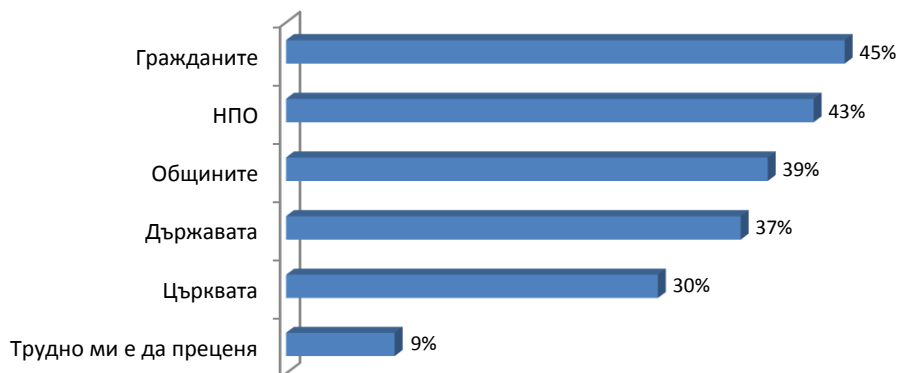
Над ¼ от анкетираните категорично заявяват готовност за включване в доброволчески дейности, а заедно със склонните да направят това този дял достига 68%! Едва 11% категорично заявяват че няма да се включват в такива дейности – най-вече хора с ниско образование (25%), пенсионери (21%), роми (21%) и хора в лошо материално положение (20%). Отново по-голяма готовност за участие в доброволчеството проявяват хората участвали в дейността на НПО (97%), тези с по-високо материално положение (95%), представителите на интелигенцията (83%), лицата с висше образование (77%).

Вие лично бихте ли се включили като доброволец в такива дейности?



Липсва доминиращо мнение относно това кой трябва да организира доброволчеството в страната. Най-голям дял от населението подкрепя една по същество гражданска концепция за доброволчеството, доминирана от НПО (43%), църквата (30%) и особено от спонтанни форми на организация от самите граждани (45%). И тук обаче откриваме значими етатистки нагласи, доколкото над 1/3 от населението смята, че това е работа на държавата и общините (съответно 37% и 39%).

Според Вас кой трябва да организира доброволното участие на гражданите в обществено полезни дейности?



Най-силни етатистки нагласи проявяват ромите (53% от тях смятат че организатор на доброволчеството трябва да е държавата) и привържениците на по-силен контрол върху НПО (47%). Представителите на бизнеса залагат едновременно на модел на доброволчеството, организиран от общините (52%) и самоинициативата на гражданите (55%). Съответно към модел на доброволчеството доминиран от НПО са гражданите, които са удовлетворени от своите контакти с тях (78%), представителите на интелигенцията (64%), оценяващите положително дейността на НПО (60%) и хората с висше образование (59%).

Извод: Социалната база за доброволчеството е по-широка в сравнение с благотворителността или желанието за членуване и създаване на НПО (почти 70%). За разлика от благотворителността, на доброволчеството се гледа в по-голяма степен като на гражданско движение, като самите гражданите и НПО са водещи сред легитимните организатори на доброволчески инициативи. Макар и по-слаби, и тук са налице значими етатистки нагласи.

ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ

Преди всичко следва да се посочи, че изнесените в това изследване данни отразяват *обществени нагласи*, касаещи общия статут и дейност на НПО в страната. Следователно те не бива да се квалифицират като огледална рефлексия на фактическото положение и дейност на НПО.

1. Изследването откри отсъствието на относително монолитни представи сред анкетираните по отношение на НПО. Като цяло се очертаха *три основни групи* респонденти, които имат относително устойчиви нагласи по различните групи въпроси, свързани с отделни аспекти от дейността на НПО:

- Група на хората с относително ниско образование, квалификация и доходи, обикновено населяваща малко или средно населено място, често принадлежаща към малцинствени групи: роми, българомохамедани, турци;
- Втората група респонденти са тези, които се характеризират с добър образователен, социален и икономически статус, често със собствен бизнес или на добри управленски позиции, жители на София и големите градове;
- Третата група са лица, които са участвали пряко или косвено в дейността на НПО или изявяват желание да участват в подобна дейност.

2. Изследването откри закономерност, свеждаща се до това, че *втората и третата група респонденти като цяло изявяват сходни нагласи, касаещи НПО в позитивен аспект*. Ясно се очертава връзка между доход – социално положение – контакт с НПО – образование и наличие на проактивни нагласи за участие в дейности и каузи на НПО.

3. Наличие на *два модела в масовите представи* за функциите на НПО и отношенията им с гражданското общество и публичните институции

Доколкото съществуващият НПО сектор в една значима своя част работи във взаимодействие с различни държавни, общински и политически структури, налице са случаи на преплитане на интереси, така и на формиране на общи между тези субекти интереси. В представите на част от населението (между $\frac{1}{4}$ и половината от него) българският НПО сектор се очертава като доставчик на различни като обем, съдържание и произход публични услуги и ресурси. Това означава, че този тази „социално – патронажна“ представа за сектора неминуемо се отразява и на нагласите на значителна част от респондентите, имащи контакти с НПО или деклариращи готовност да се включат в тяхната дейност. Възможно е за част от респондентите тъкмо тази представа да е мотив за включване в дейността на НПО.

Изследването позволява да се формулира хипотезата за наличие на два модела на НПО в масовите представи на населението – модел на НПО като активно отстояваща граждански и социални каузи и модел на НПО доближаващ се до социално-посреднически и патронажен модел, т.е. НПО като „трети социален „стълб“ предоставящ социални грижи и услуги. Първият модел е по-широко представен, а наличието на втория може да се обясни с наличието в нашето общество на ясно изразена социална дисквалификация на значими социални групи, лишени от автентични средства за автономно социално поведение. Възможно е сред част от представителите на тези групи да

е запазен споменът за социалния патронаж, осъществявана от бившата социалистическата държава и да се очаква днес той да бъде продължена по някакъв начин – от структури за социална защита на пост-социалистическата държава, от „европейските фондове“, от общините, но без съмнение – и от НПО. Оттук

4. Налице е една устойчива представа за *НПО сектора като система, предоставяща услуги*:

- 65% от отговорилите са на мнение, че основната полза от НПО е в сферата на благотворителността;
- 44% от отговорилите смятат, че НПО трябва да защитават права и интереси (предимно чисто утилитарни) на гражданите;
- 43% са на мнение, че НПО работят за справедливи каузи; Тук е нужно уточнение, какво следва да се разбира под „справедливи каузи“, но отговорите на откритите въпроса разкриват, че за повечето респонденти това са каузи с битов, здравен и социален характер;
- *Едва 8% от отговорилите са на мнение, че НПО са институционално средство за контрол на държавата.*

Следователно за около половината от гражданите НПО секторът се привижда като междинно звено между тях и държавата (общините). В тяхното съзнание НПО се възприемат като донор и преразпределител на обществени фондове, идващи от публичните институции. Оттук съмненията за обвързаност и корупционни практики и крайно негативното отношение към НПО, създадени от политически партии и подобни субекти.

Това обяснява защо гражданите в много по-малка степен са *лично* съпричастни към дейността на НПО, тъй като едва една трета от тях (35%) смятат, че те представят и защитават техните интереси. Мнозинството от гражданите не се чувства представено (46%) или се затруднява в преценката си (20%). Изключение представляват единствено членуващите в НПО – само 1 човек от 31 анкетирани от тази група е посочил, че те не представляват или защитават неговите интереси!

5. Изследването откри *амбивалентност по отношение на субектността и инициативата за създаване на НПО от самите граждани*. Теоретично е налице „правилно“ отношение – подкрепя на твърдението, че НПО следва да се създават предимно по инициатива на самите граждани, но от друга страна същите граждани одобряват съществуващата практика НПО да се създават от партии, общини и държавата. Разпределението на отговорите показва, че огромното мнозинство от населението подкрепя гражданския характер на НПО, т.е. създаването им най-вече от граждани (81%) и представителите на бизнеса (32%). Това принципно допускане е потвърдено в практиката на онези 37% от населението, които познават дейността на реално съществуващи НПО, създадени от граждани и които категорично одобряват тяхната дейност (90% одобрение срещу 4% неодобрение).

При доминираща представа за гражданския характер на НПО, около 1/5 от населението все пак допуска инициране на НПО от страна на общините или пък от организации извън страната, включително Европейския съюз. *Гражданите обаче практически не приемат за нормално НПО да се създават от политически партии* (едва 4% до-

пускат такава възможност).

На фона на тези принципни (абстрактни) позиции относно това кой трябва да създава НПО, изненадващи са различните оценки на реално съществуващите практики. Макар мнозинството българските граждани да е против съществуващата практика НПО да бъдат създавани от политически партии (52%), 19% все пак я одобряват при определени условия, а 7% от тях я одобряват без резерви. Още по-голяма е толерантността към създаване на НПО от общинските власти, което се одобрява от над половината от гражданите (общо 52%) като само 1/5 от тях (22%) не го одобряват. По всяка вероятност тук влияе оценката на реалните ползи от дейността на НПО, създавани от партиите и общините, като при тази оценка влияние са оказали партийните пристрастия на част от населението. Това „раздвоено съзнание“ е налице и сред част от сътрудниците на НПО, повечето от които също не одобряват създаването на НПО от партии и общини, но дори в по-голяма степен отколкото останалите граждани го приемат като факт - може би резултат от фактическото сътрудничество на НПО с общините и политическите партии.

6. *Изследването открило дълбинно противоречие*: от една страна на НПО се гледа през призмата на техни социално-патронажни функции, от друга страна именно групите в най-голяма нужда имат подчертано негативни нагласи спрямо НПО:

- Българомохамедани – 32%
- Роми – 21%
- Лица с ниско или никакво образование – 19%

Това разпределение показва и сред които социални групи следва да бъдат основните направления за дейността на НПО - както в съдържателен аспект (като обект на присъщите им дейности), така и като обект на една систематична информационна кампания, целяща публичност и прозрачност на тези дейности.

7. *Налице е връзка между непосредствената запознатост с НПО (най-често на местно или регионално равнище) и позитивното отношение към НПО*. Гражданите, които знаят за съществуването и са посочили конкретни имена на НПО, действащи на национално и регионално (местно) равнище, са подчертано позитивно настроени към тяхната дейност. Този резултат показва мнението на информираната част от населението, т.е. на онези 44% от него, имащи представа за дейността на националните НПО и 20-те %, познаващи регионалните (местни) НПО.

8. Положителен за дейността на НПО е фактът, че значимата група от *11% от гражданите, имали контакт с тях по различни поводи е удовлетворено от тези контакти* – едва 12% от тази група, които се равняват на по-малко от 1.4% от пълнолетното население, не е удовлетворено от дейността на НПО. В тази малка група неудовлетворени граждани попадат по-често живущи в София или малките населени места, част от тях предприемачи или хора в лошо материално положение .

Категорична готовност за контакти с НПО заявяват тези, които *вече са имали контакти* и желаещите да членуват в тях (83%), като едва 11% от ималите контакт с НПО нямат желание да ги продължат. По-често от средната готовност за контакт с НПО декларират *младите хора до 30 години* (49%) и по-издиганите образователно и материално слоеве от населението - лицата с висше образование (51%), представители-

те на интелигенцията (56%), хората с по-добро материално положение (63%) и заемащите ръководни постове (57%).

Значимостта на посочените в т.7 и 8 факти трудно може да бъде подценена, особено на фона регистрираните от изследването едва 11% от гражданите, имали някакъв непосредствен контакт с НПО. Практическият извод е, че информирането, добрата „пропаганда“ за дейността на НПО непосредствено влияе на положителното отношение към тях. Може би това е пътят българското общество най-после „да познае“ своето „гражданското общество“ и НПО като негов ключов елемент.

9. Според заявления отказ от контакт с НПО най-скептични са пенсионерите и хората в лошо материално положение (46%), неквалифицираните работници (42%), българомохамеданите (53%) и българските турци (41%). Тук по-често попадат и лицата с етатистки нагласи (44%). Интересно е, че хората с антиетатистки нагласи също декларират по-голям скептицизъм към контакти с НПО (42%), може би защото сред тях има значим дял от лица, които са привърженици на директните, неопосредени от НПО, форми на участие на гражданите в обществения живот.

10. Важен индикатор за ефекта от дейността на НПО е мнението на гражданите относно тяхната ефективност при решаването на различни техни проблеми. На общият въпрос за наличието на случаи, в които намесата на НПО е помогнала за решаването на такива проблеми положително отговарят 33% от гражданите, т.е. три пъти повече от колкото са имали реални контакти с тях. Сред отговорилите на този въпрос, най-често НПО помагат при справяне със здравословни проблеми, следвани от решаване на социално-битово и други проблеми. Гражданите знаят и за случаи в които НПО са подпомогнали решаването на проблеми в техните отношения с държавните и общински власти (8%) и дори при отношенията им с фирми и банки (4%).

Отговорите разкриват потенциала на НПО при защитата на интересите и решаването на проблемите на гражданите. В същото време сравнително ниските дялове на информираност за успешни практики в тази насока свидетелстват, че пред НПО предстои още много работа за превръщането им в ефективен помощник на гражданите при справянето им със случаите на незаинтересованост и дори произвол в държавните и общинските институции, в отношенията им с банките, при трудово-правни проблеми с некоректни работодатели, при защита на потребителите и др.

Налице е обаче странна ситуация – най-информирани за ефективните действия на НПО са представителите на интелигенцията (51%) и хората с висше образование (47%), както и хората с по-добро материално положение (45%). Обратно, най-малко знаят за случаи реална на помощ от страна на НПО българомохамедани и роми (19%), бедните (19%) и жителите на селата (22%). Изводът е, че *ефектът от дейността на НПО е по-известен сред образованите и богати хора, отколкото сред етническите малцинства и социално слабите групи от населението*. Това потвърждава още веднъж направения по-горе извод за необходимостта от целенасочена информационна кампания за представяне и популяризиране дейността на НПО.

10. Мнозинството от населението на страната гледа на НПО и тяхната дейност като на феномен, поддържан от гражданското общество. Над една трета от него обаче намира за приемливо НПО да се финансират от публичните институции (европейски, държавни, общински), а според повече от половината освен от гражданите, НПО трябва

да се отчитат и контролират от тези публични институции. Над 1/3 от населението смята че съдът и прокуратурата също трябва да контролират дейността на НПО. Макар и с известни нюанси, тези представи се споделят и от самите активисти и сътрудници на НПО, сред които по-ясно доминират привържениците на гражданския контрол на НПО.

Гражданският характер на финансирането на НПО е по-утвърден сред интелигенцията (60%), служителите и предприемачите (по 51%), сред заемащите ръководни позиции (59%) и особено *хората с добро материално положение* (68%). Обратно, едва 26% от представителите на интелигенцията намират за нормално НПО да се финансира от държавата. Същевременно ролята на Европейският съюз като донор на НПО се възприема положително от практически всички социални групи.

По същият начин идеята за отчетност на НПО и контрол от гражданското общество (гражданите и бизнеса) е по-силно изразена сред представителите на интелигенцията, предприемачите и хората с по-високо материално положение, докато нагласата за отчет пред и контрол от държавата е силно изразена сред българските турци - 64% от тях (при 41% средно за анкетираните) смятат че НПО трябва да се отчитат пред държавата и 73% (при средно 61%) смятат че държавата трябва да ги контролира. Последните нагласи са дори още по-разпространени сред ромите, където 74% подкрепят държавния контрол на НПО. На другия полюс за по-нисък държавен контрол са представителите на интелигенцията (49%) и членуващите в НПО (43%).

Като вероятна хипотеза за регистрираните устойчиви, макар и не доминиращи етатистки нагласи спрямо НПО следва да е посочи все още живата традиция на социалистическата държава, в която държавният патронаж и контрол е основен принцип на социалния живот. Постоянстването на този тип обществени нагласи в годините на т.нар. „преход“, могат обаче да се обяснят с унищожаването на социалистическата „средна класа“ (Н. Тилкиджиев) и процеса на пауперизация и социална дисквалификация на значителни групи от населението, сред които най-засегнати са групите на ромите, българомохамеданите и турците, както и жителите на малките населени места. Трайната нагласа за социален патронаж от страна на държавата и общините сред тези социални групи е свързана с почти пълната лишеност на тези граждани от възможност за самостоятелно поемане на техния живот в собствените им ръце. Наличието на подобни нагласи сред респондентите - жители на големите градове и София, макар и в не такава степен, също е обяснимо: въпреки че в тези населени места възможностите за реализация социална и икономическа са по-големи. И тук са налице значими социални групи (безработни, пенсионери, ниско образовани и ниско квалифицирани граждани) с ограничени възможности за относително автономно социално поведение на значими социални групи, отвъд етатистката грижа и контрол.

Наличието на тези социални групи в днешното българско общество обясняват регистрираните значими дялове в изследването, в които на НПО се гледа като на квазизаместител на държавата при предоставяне на пакети от социални услуги, но не и като на алтернативен институционален инструмент за отстояване на социални и граждански каузи.